

BASISVAARDIGHEDEN
REKENEN
EN NEDERLANDS IN DE
OPLEIDING
ONDERWIJSASSISTENT
Meting 2009

Drs. J. Brekelmans
Dr. M. de Weerd

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door
Regioplan Beleidsonderzoek in
opdracht van de Inspectie van het
Onderwijs.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting

1	Inleiding en onderzoekopzet	11
1.1	Inleiding en achtergrond.....	11
1.2	Onderzoeksvragen, -opzet en respons	13
1.3	Leeswijzer	17
2	Opleidingen en deelnemers.....	19
2.1	Opleidingen	19
2.2	Deelnemers	22
2.3	Conclusies	24
3	Rekenen: aanbod en resultaten.....	25
3.1	Aanbod	25
3.2	Resultaten	31
3.3	Conclusies	40
4	Nederlands: aanbod en resultaten	43
4.1	Aanbod	43
4.2	Resultaten	50
4.3	Conclusies	59
5	Doorstroom naar de pabo	61
5.1	Doorstroom naar en uitval op de pabo	61
5.2	Basisvaardigheden als voorspeller van pabosucces	63
5.3	Conclusies	65

VOORWOORD

Het taal- en rekenniveau van de laatstejaarsstudenten van de mbo-opleiding Onderwijsassistent is in 2009 bij de onderzochte opleidingen niet hoger dan in 2007. Opleidingen hebben wel maatregelen genomen om hun onderwijs in rekenen en Nederlands te verbeteren maar deze waren deels nog niet van toepassing op de onderzochte cohorten. Dat is de belangrijkste conclusie uit ons herhalingsonderzoek naar de basisvaardigheden taal en rekenen bij de opleiding Onderwijsassistent. Dit onderzoek is in onze opdracht uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek.

Het onderzoek laat zien dat er voor het verhogen van de taal- en rekenvaardigheden nog veel inspanningen nodig zijn, zeker in het licht van de ambities voor mbo-4 voor 2013-2014. We zien dat deze basisvaardigheden veel aandacht in de onderzochte opleidingen krijgen, maar dat leidt nog niet tot hogere scores. De verschillen tussen de instellingen laten ook zien dat er ruimte is voor verbetering: het kàn wel.

Op termijn moet het effect van de inspanningen zichtbaar worden, waarbij ook in het perspectief van de doorlopende leerlijnen het mbo moet kunnen profiteren van meer aandacht voor taal en rekenen in het toeleverend onderwijs. Dat is nu nog niet het geval. Voor rekenen zit hier het grootste knelpunt.

Het onderzoek geeft verder indicaties voor het risico dat te snelle stijging van de verplichte taal- en rekenniveaus in het mbo, zonder toename van het niveau waarmee leerlingen het mbo binnenkomen, kan leiden tot meer voortijdig schoolverlaten.

Bij deze conclusies past de kanttekening dat het hier om case studies gaat, bij opleidingen en studenten die niet aselekt gekozen zijn, waardoor algemene conclusies voor alle studenten van alle opleidingen Onderwijsassistent niet met zekerheid getrokken kunnen worden. Niettemin geeft het onderzoek belangwekkende indicaties over vorderingen en samenhangen. De case-studies brengen ook goede werkwijzen van roc's naar voren die bredere aandacht binnen het mbo verdienen.

Het onderzoek maakt deel uit van een reeks onderzoeken van de inspectie naar Basisvaardigheden taal en rekenen in basis-, voorgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Als onderdeel van het *'Uitvoeringsplan taal en rekenen mbo'* volgt het CITO in opdracht van het ministerie van OCW met de *'Monitor taal en rekenen'* verder de invoering van de referentieniveaus.

De hoofdinspecteur bve,
drs. H.J.G. Steur

SAMENVATTING

In opdracht van de Inspectie van het Onderwijs voerde Regioplan Beleidsonderzoek een onderzoek uit naar de basisvaardigheden rekenen en Nederlands in de opleiding Onderwijsassistent. Dit is een herhaling van het onderzoek dat we in 2007 uitvoerden.

In onderhavig onderzoek stonden de volgende vragen centraal:

1. Hoe presteren opleidingen Onderwijsassistent voor wat betreft de basisvaardigheden rekenen/wiskunde en taal?
 - Wat is het taal- en rekenniveau van eerstejaars studenten en van laatstejaars studenten in 2009?
 - Hoe verhoudt het taal- en rekenniveau van laatstejaars in 2009 zich tot het niveau van laatstejaars in 2007?
 - Hoe heeft het taal- en rekenniveau van eerstejaars uit 2007 zich ontwikkeld gedurende de opleiding?
2. Wat is de invloed van omvang, aanbod en ambities van het onderwijs in de vakken rekenen/wiskunde en Nederlands op de prestaties van deelnemers in die vakken?
 - Hoeveel tijd wordt aan de vakken rekenen/wiskunde en Nederlands besteed gedurende de opleiding en welke methode wordt gehanteerd?
 - Is er een relatie tussen omvang, inhoud en ambitieniveau van het programma in deze vakken en het niveau(verschil) van de deelnemers?
3. Hoe vergaat het de doorstromers naar de pabo onder de laatstejaars in het onderzoek van 2007?
 - Behalen de doorstromers de entreetoetsen rekenen en taal in de propedeuse van de pabo?
 - Blijven de doorstromers na het behalen van de entreetoetsen in opleiding op de pabo?

Bij twaalf roc's hebben eerste- en laatstejaars-OA-studenten de Cito Eindtoets Basisonderwijs gemaakt. Dit zijn de tien instellingen die in 2007 deelnamen, plus twee extra instellingen in de grote steden. Bij de eerstejaars van het onderzoek van 2007 is de toets dit jaar opnieuw afgenomen, zodat de individuele ontwikkeling van studenten kon worden gevolgd. Daarnaast hebben we bij zeven roc's gegevens verzameld over het aanbod Nederlands en rekenen.

Hoe presteren opleidingen Onderwijsassistent voor wat betreft de basisvaardigheden rekenen/wiskunde en taal?

Het taalniveau van eerstejaars-OA-studenten ligt beduidend hoger dan het niveau van studenten aan het eind van de basisschool. Dit kan er op wijzen dat de studenten op het vmbo in het vak Nederlands extra kennis en vaardigheden hebben bijgeleerd. Dit is niet het geval voor het vak rekenen: het rekenniveau van eerstejaars-OA-studenten is nagenoeg gelijk aan dat van studenten in groep 8 van de basisschool. In 2007 was ook al te zien dat eerstejaars OA beter in Nederlands waren dan basisschoolleerlingen en even goed in rekenen.

Gedurende de opleiding OA ontwikkelt het reken- en taalniveau van de meeste studenten zich. Zij behalen in 2009 als laatstejaarsstudenten van de opleiding een hogere score op de onderdelen Nederlands en rekenen van de Cito Eindtoets Basisonderwijs dan in 2007 als eerstejaarsleerling. Van een klein deel van de studenten is het niveau aan het eind van de opleiding echter gelijk aan het beginniveau of is het niveau zelfs gedaald. De gemiddelde vooruitgang is bij Nederlands kleiner dan bij rekenen. Dit is toe te schrijven aan het hogere startniveau van de meeste studenten bij Nederlands. Als eerstejaars in 2007 hebben zij gemiddeld 82 procent van de vragen van het onderdeel Nederlands goed gemaakt ten opzichte van 67 procent van de rekenopdrachten. Daardoor is de mogelijkheid om als laatstejaars gemiddeld een hogere score te halen voor Nederlands beperkter dan op rekengebied. In het laatste jaar van de opleiding maken studenten gemiddeld 86 procent van de taalopdrachten goed en 75 procent van de rekenopdrachten. Ondanks de sterkere ontwikkeling op rekengebied blijven de rekenprestaties van de OA studenten achter bij hun prestaties bij het vak Nederlands.

Meisjes boeken zowel bij Nederlands als rekenen een grotere vooruitgang dan jongens. Bij Nederlands vergroten ze daarmee hun voorsprong op jongens, bij rekenen lopen ze hun achterstand op jongens daarmee niet helemaal in.

Wat is de invloed van omvang, aanbod en ambities van het onderwijs in de vakken rekenen/wiskunde en Nederlands op de prestaties van deelnemers in die vakken?

De grote uitval op de pabo's van doorgestroomde mbo-studenten vormde in 2007 een belangrijke reden voor het onderzoek naar de basisvaardigheden taal en rekenen in de opleiding OA. De

opleidingen zelf lijken ervan doordrongen dat het onderwijs op deze gebieden moet worden verbeterd, getuige de maatregelen die zij hebben genomen. Op verschillende roc's is het aantal lesuren voor Nederlands en rekenen uitgebreid, worden meer eisen gesteld op het taal- en rekengebied en is men met andere methodes gaan werken.

Ondanks de maatregelen die opleidingen OA hebben genomen om hun onderwijs in rekenen en Nederlands te verbeteren, is het reken- en taalniveau van de laatstejaarsstudenten in 2009 niet hoger dan dat van de laatstejaarsstudenten in 2007. Mogelijk zijn de maatregelen nog niet van toepassing geweest op deze groep of was het instroomniveau van de huidige laatstejaars lager dan dat van de laatstejaars in 2007.

Er zijn grote verschillen in het onderwijs in rekenen en Nederlands tussen de opleidingen OA. Het ene roc geeft tot een derde minder uren rekenles dan de andere. Het aantal uren Nederlands verschilt tot de helft tussen de ene en de andere instelling. De instellingen zetten een veelheid aan methodes en leermiddelen in. Het ambitieniveau ligt bij de meeste opleidingen zowel voor Nederlands als voor rekenen op het eindniveau van groep 8. Een enkele opleiding legt de lat wat hoger. Het ambitieniveau van de meeste roc's is lager dan het niveau dat vanaf het schooljaar 2013-2014 zal worden gevraagd van alle opleidingen op mbo-4-niveau. Op een na alle opleidingen eisen een voldoende voor rekenen. Voor Nederlands is sinds 2009 bij alle opleidingen een voldoende vereist.

Het aantal lesuren en het ambitieniveau van de instelling lijken een belangrijke factor voor de ontwikkeling van studenten op rekengebied. Zo is sprake van een positieve relatie tussen de prestaties van studenten en het aantal uren dat zij onderwijs krijgen in dit vak. Dat effect is er vooral wanneer een groot aantal uren gepaard gaat met een hoog ambitieniveau. Het roc waarvan de studenten gemiddeld het hoogste scoorden op de rekenonderdelen van de Citotoets Basisonderwijs is tevens het roc met het hoogste ambitieniveau. Daarnaast lijken een breed eerste gedeelte van de opleiding en het hanteren van een overgangstoets een rol te spelen. De roc waar studenten tussen het eerste en het laatste jaar van de opleiding het meeste vooruitgang boeken, kent een breed eerste halfjaar van de opleiding en een overgangstoets na het eerste jaar. Na het brede halve jaar maken de studenten een definitieve keuze voor de opleiding OA of een andere welzijnsopleiding. Alleen deelnemers die de overgangstoets halen mogen de opleiding OA vervolgen.

De roc's die het in vergelijking met andere roc's goed doen op rekengebied, doen dat ook op het gebied van Nederlands. De relatie tussen het aantal uren onderwijs en het niveau dat studenten halen, is hier echter minder duidelijk. Ambitieniveau van de opleiding en het instellen van een breed eerste jaar, waardoor deelnemers bewuster kiezen voor de opleiding OA of een andere welzijnsopleiding, lijken er wel toe te doen.

Het roc waar studenten zowel bij rekenen als bij Nederlands geen vooruitgang boeken, onderscheidt zich door een relatief laag aantal lesuren en het ontbreken van exameneisen voor rekenen.

Uit de vorige meting bleek dat het roc uit de grote stad, een roc met een grote populatie thuis niet-Nederlandssprekende studenten, het slechtst presteerde op taal en rekengebied. Ook in de meting van 2009 scoren de studenten van deze opleiding op zowel de reken- als taalonderdelen van de Citotoets gemiddeld het laagst. Om meer zicht te krijgen op de relatie tussen populatiekenmerken en het taal- en rekenniveau van studenten zijn in het onderzoek van 2009 twee extra roc's uit grote steden met een grote populatie thuis niet-Nederlandssprekende studenten betrokken. Hierdoor werd duidelijk dat roc's uit grote steden met een groot aandeel studenten die thuis geen Nederlands spreken het niet altijd slechter doen. De laatstejaarsstudenten van een van deze roc's behalen op rekengebied zelfs het hoogste rekenniveau van alle onderzochte

opleidingen. Ook bij Nederlands scoort deze opleiding goed. Dit roc onderscheidt zich met name door haar hoge ambitieniveau van alle andere opleidingen OA. Het is het enige roc dat al het taal- en rekenniveau van haar studenten vraagt dat in het schooljaar 2013-2014 in centrale examens voor mbo-4-opleidingen wordt beoogd. De betreffende opleiding onderscheidt zich niet alleen qua ambitieniveau van andere opleidingen maar ook in het uitvalpercentage. Het uitvalpercentage is bij deze opleiding beduidend hoger dan bij de andere opleidingen OA. Als dit verband tussen ambitieniveau en uitval algemeen geldig is, dan zou dat betekenen dat de hogere eisen die in de toekomst aan het taal- en rekenniveau van mbo-4-opleidingen gaan worden gesteld, zullen leiden tot hogere uitvalpercentages.

Hoe vergaat het de doorstromers naar de pabo onder de derdejaars in het onderzoek van 2007?

Ruim zestig procent van de afgestudeerden van de onderzochte opleidingen waarvan de bestemming bekend is, stroomt door naar

de pabo. Landelijk is dat zestig procent. Deze doorstromers zijn iets beter in rekenen en Nederlands dan de gemiddelde afgestudeerde OA-leerling. De meeste doorstromers, zeven op de tien, weten de entreetoetsen te behalen. De entreetoetsen vormen het belangrijkste selectiemoment. Na het behalen van de toetsen vallen nog weinigen uit.

Vooraf rekenvaardigheden, gemeten in het laatste jaar van de opleiding OA, blijken bepalend voor het slagen voor de entreetoetsen op de pabo. Studenten die niet slaagden voor de entreetoetsen behaalden gemiddeld een beduidend lagere score op de rekenonderdelen van de citotoets als laatstejaars-OA-studenten in 2007. Vanuit dit gegeven lijken de mogelijkheden voor opleidingen OA om beter aan te sluiten op de pabo's vooral op rekengebied gezocht te moeten worden.

1 INLEIDING EN ONDERZOEKSOPZET

1.1 Inleiding en achtergrond

In 2007 onderzocht Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs de basisvaardigheden rekenen en Nederlands in de opleiding Onderwijsassistent (OA). Het onderzoek maakte deel uit van een reeks onderzoeken naar de taal- en rekenvaardigheden¹ in verschillende onderwijssectoren die werden uitgevoerd naar aanleiding van de discussie over het taal- en rekenniveau in de pabo.² Mede op basis van de uitkomsten van deze onderzoeken heeft de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen een advies uitgebracht over de basisvaardigheden die leerlingen en studenten op verschillende momenten in hun onderwijs carrière moeten beheersen.³

De Inspectie van het Onderwijs heeft Regioplan in 2009 opdracht gegeven het onderzoek uit 2007 te herhalen. Op deze manier kan met meer zekerheid zicht worden verkregen op de kwaliteit van het taal- en rekenonderwijs in de opleiding OA op de diverse mbo-instellingen.

In dit hoofdstuk beschrijven we de achtergrond van het beroep onderwijsassistent en de opleiding OA. Vervolgens wordt ingegaan op het advies van de commissie Meijerink over doorlopende leerlijnen. In de tweede paragraaf beschrijven we de onderzoeksvragen, de opzet van het onderzoek en de respons. De leeswijzer voor het rapport vormt paragraaf 1.3.

1.1.1 Onderwijsassistenten

Sinds 1 augustus 1996 hebben scholen de mogelijkheid om een onderwijsassistent ter ondersteuning van de groepsleraar aan te stellen.⁴

¹ Daar waar gesproken wordt over taal wordt steeds de Nederlandse taal bedoeld.

² Zie de brief van minister Van der Hoeven aan de Tweede Kamer van 2 juni 2006 ('Reken- en taalvaardigheden van instromers in de opleiding tot leraar basisonderwijs', nummer AP/OKP/2006/24556).

³ Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2008). *Over de drempels met taal en rekenen*. Enschede.

⁴ Inspectie van het onderwijs (1998) *Verslag van de staat van het onderwijs in Nederland over het jaar 1997*, Den Haag.

Onderwijsassistenten maken het mogelijk om in de klas meer individuele aandacht aan leerlingen te besteden. Ook de werkdruk voor de leerkracht wordt op deze wijze verlicht. Vanaf 1997 werd de inzet van onderwijsassistenten tevens gezien als maatregel voor de professionalisering van het takenpakket van leraren.⁵ Bovendien nam de behoefte aan onderwijsassistenten toe door de oplopende lerarentekorten rond de eeuwwisseling.

Onderwijsassistenten werken met name in het primair en speciaal onderwijs. Ook kunnen zij werken in het voortgezet onderwijs en de bve-sector. Onder verantwoordelijkheid van de leraar verrichten onderwijsassistenten eenvoudige, routinematige onderwijsinhoudelijke taken en begeleiden ze leerlingen bij het verwerven van vaardigheden. Daarnaast leveren ze een praktische en organisatorische bijdrage aan het klassenmanagement.⁶ In het begin van het vorige decennium is het aantal onderwijsassistenten in het primair onderwijs sterk toegenomen. In 2007 waren ruim 4300 onderwijsassistenten werkzaam in het basisonderwijs en ruim 900 in het speciaal onderwijs.⁷

Sinds eind jaren negentig is er een beroepsopleiding voor onderwijsassistent op mbo-4-niveau.⁸ Op dit moment wordt de opleiding OA op ruim veertig roc's aangeboden.⁹ De eindtermen voor deze opleiding zijn gebaseerd op het beroepsprofiel voor onderwijsassistent dat in 1997 werd vastgesteld.¹⁰ Met de invoering van competentiegericht onderwijs zijn sinds 2005 nieuwe kwalificatiedossiers voor de opleiding OA opgesteld.¹¹ Opvallend is dat rekenen geen deel uitmaakt van het kwalificatiedossier voor de opleiding OA.

1.1.2 Meer aandacht voor taal en rekenen

Na jarenlange discussie over het niveau van taal en rekenen in het

⁵ M. Amse, e.a. (2002) *Een onderwijsassistent in de klas: goed idee!?* 's-Hertogenbosch: KPC-groep. Zie ook Prick, e.a. (2001) *Assistenten in de school*. Nijmegen: Intervu/ITS.

⁶ Zie het kwalificatiedossier voor de opleiding Onderwijsassistent: Colo (2008). *Landelijke kwalificaties mbo: onderwijsassistent: 2009-2010*.

⁷ Bron: ministerie van OCW/ITS, www.aandachtsgroepen.nl.

⁸ Eurydice (2008). *Organisatie van het onderwijssysteem in Nederland 2008/09*.

⁹ Informatie over de Crebo opleidingen OCW, geraadpleegd via de website van DUO (cfi.nl).

¹⁰ Ministerie van OCW, persbericht 148, 15-09-1997.

¹¹ Zie voor de kwalificatieprofielen voor onderwijsassistent vanaf 2005: <http://www.calibris.nl/onderwijs/ksdocumenten.php?vw=cks&sid=3&jaar=2009>.

onderwijs is vanuit de rijksoverheid veel aandacht voor basisvaardigheden gekomen. Uit diverse onderzoeken van de Inspectie van het Onderwijs naar de kwaliteit van het onderwijs in basisvaardigheden in primair en voortgezet onderwijs en mbo bleek dat er behoefte is aan vaste leerstandaarden of referentieniveaus voor basisvaardigheden van leerlingen op verschillende momenten in de onderwijscarrière. De overheid wil toewerken naar een doorlopende leerlijn voor taal en rekenen van voor- en vroegschoolse educatie tot hoger onderwijs.¹² Om die doorlopende leerlijn vorm te geven is de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (de commissie Meijerink) gevormd. Deze heeft een advies uitgebracht over de basisvaardigheden die leerlingen op verschillende momenten in hun onderwijscarrière moeten beheersen.¹³ Er is gedefinieerd wat leerlingen op 12-, 16- en 18-jarige leeftijd moeten kennen en kunnen op het gebied van rekenen en taal. Hierdoor weet iedere opleiding welk uitstroomniveau leerlingen moeten hebben en weten vervolgopleidingen welk niveau ze kunnen verwachten van instromers. Deze zogenoemde referentieniveaus zijn minimumniveaus die elke leerling op de betreffende leeftijd moet behalen. Op basis van deze referentieniveaus wordt in de toekomst in het mbo centrale examinering voor rekenen en Nederlands ingevoerd.

1.1.3 Gevolgen voor niveau 4 opleidingen in het mbo

Naar aanleiding van de aanbevelingen van de Expertgroep worden er binnenkort harde eisen aan het taal- en rekenniveau aan het eind van de opleiding gesteld. In december 2009 heeft het ministerie van OCW de referentieniveaus voor het mbo vastgesteld.¹⁴ Voor mbo-opleidingen op niveau 4 gaat het referentieniveau 3F gelden. Dit is hetzelfde niveau dat leerlingen met een havo-diploma moeten hebben. Mbo-4-opleidingen geven immers recht op doorstroom naar het hbo. Voor de andere niveaus van het mbo geldt het niveau 2F, hoewel instellingen voor mbo-3-deelnemers die dat willen en kunnen mogen toewerken naar niveau 3F.

Deelnemers in opleidingen op niveau 4 worden per schooljaar 2013-2014 centraal geëxamineerd. Bij rekenen zullen alle onderdelen deel

¹² Zie de brief van de minister en staatssecretarissen van OCW aan de Tweede Kamer van 28 april 2008 ('Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, nummer 31332).

¹³ Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2008). *Over de drempels met taal en rekenen*. Enschede.

¹⁴ Zie de brief van staatssecretaris Van Bijsterveldt van 9 december 2009 (referentienummer BVE/Stelsel/174415). Dit besluit was nog niet bekend ten tijde van de uitvoering van het

uitmaken van de centrale examens, bij Nederlands de onderdelen lezen en luisteren. De examens zullen digitaal zijn, zodat er meerdere afnamemomenten gedurende het jaar mogelijk zijn. Bij de beslissing of een leerling zakt of slaagt, wordt de regel gehanteerd dat voor de examens rekenen en taal slechts één cijfer 5 mag worden behaald. Tot aan het moment dat de centrale examens worden ingevoerd, wordt op een aantal instellingen gewerkt met pilotexamens. Het is de bedoeling om in schooljaar 2014-2015 ook voor de niveaus 2 en 3 verplichte centrale examens in te voeren.

1.2 Onderzoeksvragen, -opzet en respons

Het onderzoek naar de basisvaardigheden rekenen en Nederlands in de opleiding OA speelt zich af tegen de hierboven beschreven achtergrond. Het onderzoek geeft antwoord op dezelfde onderzoeksvragen als in het onderzoek van twee jaar geleden, uitgebreid met onderzoeksvraag 3 over de doorstroom vanuit de opleiding OA naar de pabo.

1. Hoe presteren opleidingen Onderwijsassistent voor wat betreft de basisvaardigheden rekenen/wiskunde en taal?
 - Wat is het taal- en rekenniveau van eerstejaars deelnemers en van laatstejaars deelnemers in 2009?
 - Hoe verhoudt het taal- en rekenniveau van laatstejaars in 2009 zich tot het niveau van laatstejaars in 2007?
 - Hoe heeft het taal- en rekenniveau van eerstejaars uit 2007 zich ontwikkeld gedurende de opleiding?
2. Wat is de invloed van omvang, aanbod en ambities van het onderwijs in de vakken rekenen/wiskunde en Nederlands op de prestaties van deelnemers in die vakken?
 - Hoeveel tijd wordt aan de vakken rekenen/wiskunde en Nederlands besteed gedurende de opleiding en welke methode wordt gehanteerd?
 - Is er een relatie tussen omvang, inhoud en ambitieniveau van het programma in deze vakken en het niveau(verschil) van de deelnemers?
3. Hoe vergaat het de doorstromers naar de pabo onder de laatstejaars in het onderzoek van 2007?
 - Behalen de doorstromers de entreetoetsen rekenen en taal in de propedeuse van de pabo?
 - Blijven de doorstromers na het behalen van de entreetoetsen in opleiding op de pabo?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn:

- Interviews gehouden bij zeven roc's over de achtergronden van de opleiding OA, de samenstelling van de leerlingpopulatie in deze opleiding en de inrichting van de lesprogramma's voor taal en rekenen;
- De taal en rekenonderdelen van de Cito Eindtoets Basisonderwijs 2007 bij eerste- en laatstejaars deelnemers OA van twaalf roc's afgenomen;
- De doorstroom van de laatstejaars uit 2007 naar de pabo's onderzocht.

We beschrijven hieronder kort de verschillende onderdelen van het onderzoek.

Toetsen

In oktober en november 2009 zijn bij eerstejaars- en derdejaars deelnemers OA van twaalf roc's de reken- en taalonderdelen van de Cito Eindtoets Basisonderwijs 2007 afgenomen. Bij tien van de twaalf roc's is dat in 2007 ook gebeurd. Omdat in 2007 bleek dat met deze tien opleidingen geen goed zicht werd verkregen op opleidingen met een groot aantal thuis niet-Nederlandssprekende deelnemers, zijn in het onderzoek van 2009 twee extra roc's uit de G4 betrokken. Van de twaalf bezochte opleidingen in dit onderzoek bevinden zich er vier in de vier grote steden.

Opleidingen hebben zoveel mogelijk deelnemers die in 2007 als eerstejaars de Citotoets maakten, benaderd voor deelname aan het onderzoek in 2009, zodat de ontwikkeling van deze deelnemers kon worden gemeten. Het opnieuw toetsen van deelnemers was niet altijd mogelijk: een deel van de eerstejaars uit 2007 was gestopt met de opleiding of tijdens de toetsdag afwezig. Bij roc 2 was geen van de in 2007 onderzochte eerstejaars meer in opleiding. Deze opleiding kent in de eerste fase een gedeeld programma met andere welzijnsopleidingen; geen van de eerstejaars van destijds was doorgestroomd naar de opleiding OA. Uiteindelijk zijn 93 van de 187 eerstejaars die in 2007 aan het onderzoek deelnamen opnieuw getoetst.

Interviews

Bij zeven van de geselecteerde opleidingen (de vijf opleidingen die in het onderzoek van twee jaar geleden zijn bezocht en de twee nieuwe opleidingen in dit onderzoek) zijn gesprekken gevoerd over de achtergronden van deelnemers en opleiding en over de inhoud van het lesprogramma voor rekenen/wiskunde en Nederlands. In de

meeste gevallen werden meerdere personen van de opleiding gesproken: een eindverantwoordelijke of teamleider en docenten Nederlands en rekenen. In enkele gevallen werd het gesprek alleen met de eindverantwoordelijke gevoerd en is deze bij docenten taal en rekenen het antwoord op enkele meer specifieke vragen nagegaan. Per instelling is op basis van de gesprekken een verslag geschreven. Dit verslag is aan de geïnterviewden voorgelegd met het verzoek om het te controleren op feitelijke onjuistheden.

Inventarisatie doorstroom naar de pabo

Om vast te stellen hoe het de deelnemers OA die in 2007 zijn doorgestroomd naar de pabo is vergaan, is aan de tien opleidingen die in 2007 aan het onderzoek deelnamen gevraagd aan te geven welke van de laatstejaars die toen aan de toets deelnamen, zijn doorgestroomd naar een pabo, en zo ja, naar welke pabo. De pabo's waarnaar deelnemers van de tien roc's doorstroomden, zijn vervolgens benaderd met de volgende vragen:

- Hebben de deelnemers zich aangemeld?
- Hebben de deelnemers de entreetoetsen in de propedeuse behaald?
- Zijn de deelnemers nog in opleiding?

Representativiteit en respons

In 2009 volgen in Nederland 10.854 deelnemers de opleiding OA. Veruit de meeste volgen daarbij de competentiegerichtte variant. In hoeverre zijn de opleidingen en deelnemers die in dit onderzoek zijn betrokken een afspiegeling van deze deelnemers? Op deze vraag gaan we hier in.

Opleidingen

De onderzochte opleidingen zijn representatief voor alle opleidingen OA wat betreft het aantal deelnemers, geografische spreiding en het moment waarop de opleiding OA van start is gegaan. In het onderzoek van 2007 is bij de selectie van de opleidingen rekening gehouden met deze punten. Wel bleek dat het aandeel opleidingen met een groot aandeel thuis niet-Nederlandsprekende deelnemers beperkt was. Om deze reden zijn in dit onderzoek twee extra roc's uit de G4 meegenomen, waardoor de representativiteit van de onderzochte opleidingen ten opzichte van het vorige onderzoek verbeterd is.

Een goede spreiding op basis van deelnemeraantal, geografie en startmoment garandeert echter niet dat de opleidingen ook representatief zijn voor wat betreft het onderwijsaanbod. Om dat te achterhalen, zijn tijdens het onderzoek van 2007 enkele experts

geraadpleegd met de vraag of het onderwijsaanbod van de onderzochte opleidingen een goede afspiegeling van alle opleidingen OA is. Dit konden zij bevestigen. We hebben geen reden om aan te nemen dat dit nu anders is: de opbouw van de onderzochte opleidingen is grotendeels hetzelfde gebleven (zie hoofdstuk 2, 3 en 4).

Bij de werving van roc's in 2007 bleken alle benaderde roc's bereid tot deelname aan het onderzoek. Alle roc's die in 2007 aan het onderzoek hebben deelgenomen, bleken daartoe in 2009 opnieuw bereid. De in eerste instantie benaderde twee 'nieuwe' roc's wilden of konden niet aan het onderzoek deelnemen. De volgende twee roc's in de G4 met een opleiding OA die vervolgens zijn benaderd, wilden dat wel.

Bij zeven van de twaalf opleidingen zijn gesprekken gevoerd over de inhoud van het lesprogramma voor Nederlands en rekenen. Ook voor deze zeven opleidingen geldt dat zij een afspiegeling zijn van alle opleidingen wat betreft het aantal deelnemers en geografische spreiding. Ook zijn zowel langer lopende als recenter gestarte opleidingen geselecteerd.

Deelnemers

In 2007 namen 363 deelnemers deel aan de toetsen, waarvan 187 eerstejaars en 176 laatstejaars. De eerste- en laatstejaars deelnemers die destijds de Citotoets hebben gemaakt, zijn door de roc's zelf geselecteerd. Daarbij zijn ze gevraagd om twintig eerstejaars en twintig derdejaars te selecteren die een goede afspiegeling vormen van het totaal aantal eerste- of laatstejaars deelnemers OA van hun opleiding. Bij de twee in dit onderzoek nieuwe opleidingen heeft de selectie van deelnemers op dezelfde manier plaatsgevonden. We hebben geen redenen om aan te nemen dat de instellingen de selectie niet op de bedoelde wijze uitgevoerd hebben. Daardoor kunnen we ervan uitgaan dat de getoetste deelnemers representatief zijn voor alle OA-deelnemers. Omdat we niet over achtergrondgegevens van de populatie deelnemers OA beschikken, kunnen we dit echter niet helemaal met zekerheid zeggen. De representativiteit is nu waarschijnlijk wel groter dan in het onderzoek van 2007, omdat er meer anderstalige deelnemers onderzocht zijn.

In dit onderzoek zijn zoveel mogelijk eerstejaars van 2007 opnieuw benaderd om aan de toets deel te nemen. Een deel van deze deelnemers was niet meer in opleiding, ziek of afwezig. Uiteindelijk

is de helft van de eerstejaars uit 2007 in deze meting opnieuw getoetst. Het is niet duidelijk in hoeverre de deelnemers die opnieuw getoetst zijn, afwijken van deelnemers die op het moment van de toets ziek of niet aanwezig waren.

Bij enkele opleidingen heeft ook een aantal 'nieuwe' derdejaars aan de toets

deelgenomen. Dit zijn derdejaars die niet in 2007 als eerstejaars aan de toets deelgenomen hebben. Dit betreft roc 4, roc 7, roc 8 en roc 10.

In 2009 hebben in totaal 418 deelnemers de Cito Eindtoets Basisonderwijs 2007 gemaakt (zie tabel 1.1). Van hen zijn 248 eerstejaars– en 170 laatstejaars deelnemers. Onder de laatstejaars zijn 93 deelnemers die in 2007 ook al waren getoetst en 77 'nieuwe' deelnemers.

Tabel 1.1 Respons en kenmerken van deelnemers van de onderzochte opleidingen

	Eerstejaars	Laatstejaars		Jongens	Anderstalige deelnemers
		<i>cohort</i> ^a	<i>nieuw</i> ^b		
Roc 1	18	7	0	4	1
Roc 2	17	0	14	2	6
Roc 3	24	15	0	9	3
Roc 4	12	9	6	11	1
Roc 5	20	8	0	6	0
Roc 6	17	9	0	5	2
Roc 7	21	15	5	7	3
Roc 8	32	9	20	12	6
Roc 9 ^c	22	9	0	2	17
Roc 10	14	12	3	6	0
Roc 11	18	-	20	7	2
Roc 12	33	-	9	8	9
Totaal	248	93	77	79	47

^a Deelnemers die eerstejaars waren in 2007 en nu opnieuw zijn getoetst.

^b Laatstejaars die niet in 2007 zijn getoetst.

^c Dit is een vierjarige opleiding. De 'laatstejaars' (de eerstejaars van 2007 die nu opnieuw zijn getoetst) zijn bij deze opleiding derdejaars die in hun voorlaatste jaar zitten.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan we in op enkele algemene kenmerken van de OA-opleiding op de onderzochte instellingen en van de deelnemers. In hoofdstuk 3 beschrijven we de opbouw van het vak rekenen bij de verschillende roc's. Ook gaan we in op de resultaten van de toetsen voor het onderdeel rekenen. In hoofdstuk 4 doen we

hetzelfde voor het vak Nederlands. In hoofdstuk 5 komt de doorstroom naar de pabo van OA-deelnemers aan bod. In hoofdstuk 6 ten slotte trekken we conclusies uit de resultaten.

2 OPLEIDINGEN EN DEELNEMERS

In dit hoofdstuk bekijken we in hoeverre de zeven voor een interview bezochte opleidingen van elkaar verschillen wat betreft enkele algemene opleidingskenmerken en de deelnemerpopulatie. Opleidingen OA verschillen met name van elkaar in het aandeel instromers met vooropleiding vmbo-kader (vmbo-k) en in de uitval.

Het aandeel vmbo-kaderleerlingen in de instroom varieert van één op de tien tot driekwart. In de intakeprocedure geeft een aantal opleidingen aan zwakke leerlingen het advies om een andere opleiding te gaan doen, maar dit voorkomt niet altijd een grote instroom van kaderleerlingen. Ook het percentage instromers dat de opleiding voortijdig staakt, verschilt tussen opleidingen.

Opleidingen

In deze paragraaf gaan we in op enkele algemene kenmerken van de zeven voor een interview bezochte opleidingen. Achtereenvolgens komen de opbouw van de opleiding, uitval en doorstroom van deelnemers en samenwerking met pabo's aan bod.

Onder de onderzochte roc's bevinden zich zowel roc's die in de begintijd van het beroep onderwijsassistent gestart zijn met de opleiding OA, als meer recent gestarte (tabel 2.1). Aan de meest recent gestarte instelling (roc 12) is in afgelopen schooljaar de eerste lichting studenten afgestudeerd.

Competentiegericht onderwijs (cgo) is bij alle roc's in ieder geval voor de eerstejaars ingevoerd. Dit betekent overigens niet dat deze ontwikkeling nu is afgerond: diverse roc's geven aan dat cgo in de opleiding OA nog volop in ontwikkeling is.

Drie van de zeven roc's bieden aan SPW-3 afgestudeerden met differentiatie basisonderwijs de mogelijkheid om in een vervolgtraject van één jaar een diploma voor de opleiding OA te halen. Drie roc's boden in 2007 nog wel een vervolgtraject aan, maar zijn daar ondertussen mee gestopt. Dit hangt samen met het feit dat de opleiding SPW-3 met differentiatie basisonderwijs ophoudt te bestaan. Andere genoemde belangrijke veranderingen gedurende de laatste twee jaar zijn: een nauwere samenwerking

met de pabo (roc 6), een sterkere nadruk op taal en rekenen (roc 11) en een betere aansluiting op de arbeidsmarkt door ook aan andere onderwijssectoren dan het primair onderwijs aandacht te besteden (roc 9).

Tabel 2.1 Kenmerken van opleidingen OA

	Opleiding sinds	Competentie-gericht sinds	SPW 3 vervolgtraject		Breed eerste jaar	Leerkracht en met po-ervaring	
			2007	2009		2007	2009
Roc 1	1999/2000	2007/2008	Ja	Nee*	Nee	±50 %	±50 %
Roc 3	1995/1996	2008/2009	Nee	Nee	Ja, met andere welzijnopleiding en	±50 %	±70 %
Roc 4	1999/2000	2006/2007	Ja	Nee	Nee	±50 %	±33 %
Roc 6	Jan. 2002	2007/2008	Ja	Nee	Nee	±10 %	±10 %
Roc 9	1996/1997	2006/2007	Ja	Ja	Nee	±50 %	±40 %
Roc 11	1998/1999	2009/2010	-	Ja	Nee	-	±75 %
Roc 12	2006/2007	2006/2007	-	Ja	Nee	-	±33 %

* Vanaf 2010 wordt dit traject samengevoegd met de verkorte opleiding.

Eén opleiding (roc 3) kent een breed eerste half jaar van de opleiding. In dit eerste half jaar volgen deelnemers van de welzijnsopleidingen een gezamenlijk programma. Daarna wordt de keuze voor een opleiding gemaakt.

Overigens bedraagt totale cursusduur van de meeste opleidingen drie jaar. De opleiding van roc 9 is hierop een uitzondering: deze duurt vier jaar.

Het aandeel docenten dat in het primair onderwijs heeft gewerkt wisselt sterk tussen de instellingen. Bij roc 3 en roc 11 komt rond de drie kwart van de docenten uit het po, bij roc 6 ligt dit aandeel rond een tiende. Tussen 2007 en 2009 hebben zich bij enkele instellingen wijzigingen in het team voltrokken, waardoor het aandeel docenten met po-ervaring is gestegen (roc 3) of gedaald (roc 4 en roc 9).

Uitval

Bij de meeste opleidingen stopt een kwart tot een derde voortijdig met de opleiding (tabel 2.2). Doorgaans stromen deze deelnemers

dan door naar een andere opleiding binnen de sector Welzijn, vaak op dezelfde instelling. Bij roc 12 ligt de uitval aanmerkelijk hoger (ongeveer twee derde). Mogelijk laat deze opleiding meer dan andere opleidingen twijfelgevallen uit de intakeprocedure toch starten. Bij roc 3 ligt de uitval daarentegen het laagst. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat dit de enige opleiding is die een breed eerste gedeelte kent. Hierdoor kiezen deelnemers bewuster voor de opleiding OA, wat mogelijk de uitval vermindert.

Tabel 2.2 Uitval en doorstroom van deelnemers in de opleiding OA

	Uitval deelnemers		Doorstroom naar pabo	
	2007		2007	
	2009		2009	
Roc 1	± 25%	± 25%	± 80%	± 70%
Roc 3	Onbekend	± 20%	Vorig jaar ± 60%	± 60%
Roc 4	± 33%	± 33%	N.v.t.	Vorig jaar ± 40%
Roc 6	Onbekend	± 30%	N.v.t.	N.v.t. *
Roc 9	± 40%	± 30%	60 á 70%	± 60%
Roc 11	-	24%	-	± 60%
Roc 12	-	± 66%	-	Vorig jaar ± 25%

* Dit betreft de nieuwe opleiding die in 2007 gestart is. De eerste lichting moet hiervan nog afstuderen.

Doorstroom

Volgens landelijke gegevens stroomt zestig procent van alle afgestudeerde deelnemers OA door naar de pabo.¹⁵ Na vijf jaar studie behaalt zestig procent van de mbo-instroom op de pabo een diploma. Dit rendementscijfer ligt nagenoeg even hoog als voor havo-instromers (61 procent rendement), maar lager dan voor instromers met vooropleiding vwo (70 procent rendement).¹⁶

Bij vier van de zeven onderzochte instellingen ligt het doorstroompercentage van afgestudeerden OA naar de pabo op of iets boven dit landelijke niveau (tabel 2.2). Bij twee instellingen ligt het er duidelijk onder. Twee jaar geleden was de verwachting bij de roc's dat door de invoering van de verplichte entreetoetsen in het eerste jaar van de pabo de doorstroom naar de pabo (verder) zou afnemen. Bij twee van de vijf roc's is dit inderdaad het geval, hoewel het lichte dalingen betreft. Bij één roc is de doorstroom gelijk gebleven. Bij twee roc's is geen trend vast te stellen, omdat dit relatief jonge opleidingen zijn. Over het geheel genomen lijkt de invoering van de entreetoetsen een beperkte invloed te hebben op een afname van de doorstroom van OA-deelnemers.

Inhoudelijke samenwerking met pabo's

De meeste roc's werken samen met pabo's in de buurt (tabel 2.3). Deze samenwerking kent verschillende vormen, die meer of minder

¹⁵ Bron: HBO-Raad, Doorstroom mbo-hbo 2005-2007 (draaitabel). Geraadpleegd op: www.hbo-raad.nl, Feiten en Cijfers

¹⁶ Bron: www.stamos.nl (Statistieken ArbeidsMarkt OnderwijsSectoren van SBO). Gegevens uit 2008 (over de instroom van 2003). Dit zijn cijfers voor alle mbo-instromers gezamenlijk. Er zijn geen rendementscijfers beschikbaar voor specifieke mbo-opleidingen.

intensief zijn. In een aantal gevallen is er overleg over de afstemming van de curricula voor rekenen en Nederlands (doorlopende leerlijnenoverleg). Op een paar roc's kunnen deelnemers in de laatste fase van de opleiding OA alvast aan de entreetoets deelnemen. Enkele roc's organiseren samen met pabo's activiteiten om deelnemers kennis te laten maken met de pabo, zoals meeloopdagen of proeflessen. Dit leidt er volgens de opleidingen bij een aantal deelnemers toe dat zij afzien van de pabo, omdat ze erachter komen dat het waarschijnlijk te hoog gegrepen is. Ten opzichte van twee jaar geleden zijn er nauwelijks verschillen in de mate en aard van samenwerking met regionale of plaatselijke pabo's te zien. Bestaande samenwerking blijft gehandhaafd en er zijn nauwelijks nieuwe samenwerkingen opgestart. Alleen bij roc 1 is in de afgelopen jaren een beperkte samenwerking gevormd waar eerder geen sprake was van samenwerking. Deze bestaat uit deelname aan open lesdagen op de pabo en deelname van deelnemers OA aan de eerstejaars taal- en rekentoets van de pabo.

Tabel 2.3 Samenwerking met pabo's

	Samenwerking met pabo	Op welk gebied
Roc 1	Beperkt, met lokale pabo's	Overleg aansluiting taal en rekenen, deelname pabotoetsen in opleiding OA, open lesdag
Roc 3	Ja, met verschillende pabo's in de regio	Methodes, doorstroomportfolio, intake assessment, deelname aan pabotoetsen in opleiding OA, examinering
Roc 4	Nee	Niet van toepassing
Roc 6	Ja, met de plaatselijke	Doorlopende leerlijnenoverleg, doorstroomportfolio, deelname aan pabo toetsen in opleiding OA
Roc 9	Ja, met verschillende pabo's in de regio	Proeflessen op de pabo, voorlichtingsdag speciaal voor OA-deelnemers
Roc 11	Ja, met verschillende lokale pabo's	Meeloopdagen, proeflessen op de pabo, doorlopende leerlijnenoverleg
Roc 12	Ja, met verschillende lokale pabo's	Doorstroomtraject (extra lessen taal en rekenen op de pabo)

Deelnemers

In deze paragraaf gaan we in op de populatie deelnemers van de bezochte instellingen.

Er zijn twee extra roc's uit de grote steden bij het onderzoek betrokken (roc 11 en roc 12). Hierdoor zijn in dit onderzoek meer anderstalige deelnemers meegenomen dan in het onderzoek van twee jaar geleden. De samenstelling van de deelnemerspopulaties op de eerder onderzochte roc's is nauwelijks veranderd in de afgelopen twee jaar (tabel 2.4).

Tabel 2.4 Kenmerken van deelnemers in de opleiding OA

	Gemeente- grootte	Stad / regio	Anderstalige deelnemers		Vooropleiding vmbo- k	
			2009	2007	2009	2007
Roc 1	100.000- 150.000	50% stad, 50% omgeving*	5%	5%	Circa 25% vmbo-k.	Circa 20- 25% vmbo-k.
Roc 3	<100.000	onbekend	5%	5%	Op voorwaarde	Circa 10% vmbo-k.
Roc 4	150.000- 250.000	25% stad, 75% omgeving	0-5%	0-5%	Wordt ontmoedigd	66%
Roc 6	100.000- 150.000	33% stad, 66% omgeving	20%	15%	10%	10%
Roc 9	>250.000	80% stad, 20% omgeving	60%	70%	45%	50%
Roc 11	>250.000	45% stad, 55% omgeving	-	40%	-	40%
Roc 12	>250.000	75% stad, 25% omgeving	-	60%	-	75%

* De eerstejaars van schooljaar 2009/2010 komen bijna allemaal uit de omgeving en niet uit de stad. Dit hangt mogelijk samen met de start van een nieuwe opleiding OA bij een ander roc in de stad.

Thuis taal

Op drie van de zeven bezochte roc's spreekt veertig procent of meer van de deelnemers met hun ouders een andere taal dan Nederlands (tabel 2.4). Alle drie de roc's staan in één van de vier grote steden. Doorgaans zijn dit deelnemers van wie de ouders in een niet-westers land geboren zijn. De herkomstlanden verschillen per stad, maar een Marokkaanse of Turkse achtergrond komt het meest voor. Op roc 9, dat ook in 2007 deelnam aan het onderzoek, is het aandeel anderstalige deelnemers wat toegenomen.

Vooropleiding

Alle roc's hanteren de standaard instroomeisen voor opleidingen op niveau 4.¹⁷ Bijna alle instromers in de opleiding OA hebben een vooropleiding op vmbo-niveau gedaan. Een heel klein deel komt van de havo, het vwo of van een andere mbo-opleiding. De bezochte roc's verschillen sterk in het aandeel deelnemers uit de

¹⁷ Leerlingen mogen in de opleiding OA instromen als ze een vooropleiding vmbo (kaderberoepsgerichte, gemengde of theoretische leerweg) hebben, een overgangsbewijs van havo 3 naar havo 4 of van vwo 3 naar vwo 4, of een mbo-diploma niveau 3 voor een zelfde beroep of beroepencategorie.

kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo (tabel 2.4). Bij roc 3 en roc 6 komt een kleine minderheid van de deelnemers uit vmbo-k, terwijl dit bij roc 4 en vooral roc 12 een meerderheid van de deelnemers is. Opvallend is dat bij drie instellingen met veel anderstalige deelnemers vaak ook relatief veel deelnemers uit het vmbo-k afkomstig zijn. Dit verband is echter niet terug te zien bij roc 4.

In het onderzoek van twee jaar geleden bleek dat deelnemers met een vooropleiding vmbo-k vaak problemen ondervinden in de opleiding OA, onder meer met rekenen en Nederlands. Een aantal roc's ontmoedigt deze instroom. Roc 11 en roc 12 doen dit door op basis van een intake-toets een advies te geven om wel of niet aan de opleiding te beginnen. Roc 4 raadt kaderleerlingen bij het intakegesprek af om aan de opleiding te beginnen. Ondanks het advies blijken in deze opleidingen nog steeds vrij veel kaderleerlingen in te stromen. Na de eerste periode van de opleiding geven roc 11 en roc 12 vervolgens een dringend advies aan te zwakke deelnemers om een andere opleiding te gaan volgen. Met name bij roc 12 is dat terug te zien in een relatief hoog percentage deelnemers dat stopt met de opleiding OA.

Roc 3 ten slotte laat deelnemers met vmbo-k toe in het eerste brede deel van de opleiding, waarna ze alleen bij voldoende resultaten kunnen instromen in de opleiding OA.

Conclusies

Instellingen verschillen onderling met name in de deelnemerspopulatie en in de uitval van deelnemers gedurende de opleiding. Wat betreft de deelnemerspopulatie valt vooral op dat het aantal instromers met vooropleiding vmbo-k sterk verschilt tussen instellingen. Deze instroom is bij sommige instellingen klein, bij andere vormt deze juist de meerderheid van de eerstejaars. Opleidingen met veel vmbo-kaderleerlingen zijn in drie van de vier gevallen ook opleidingen in de G4 met veel allochtone deelnemers.

Van de instroom valt bij de meeste opleidingen rond een kwart tot een derde gedurende de opleiding uit. Deze deelnemers stappen vaak over naar een andere opleiding. Bij één opleiding, die een breed programma in het eerste jaar kent, ligt het uitvalpercentage wat lager. Ook is er een uitschieter naar boven te zien.

Vergeleken met twee jaar geleden zijn er geen grote verschillen te

zien. Dit geldt ook voor het percentage afgestudeerden dat doorstroomt naar de pabo. Dit is opvallend, omdat twee jaar geleden bij een aantal opleidingen de verwachting was dat de doorstroom zou afnemen vanwege de invoering van de entreetoetsen in het eerste jaar van de pabo.

3 REKENEN: AANBOD EN RESULTATEN

De meeste opleidingen hebben de afgelopen jaren maatregelen genomen om hun rekenonderwijs te verbeteren. Het aantal lesuren is uitgebreid, in een enkel geval worden hogere eisen gesteld aan het eindniveau van deelnemers op rekengebied en er is vaak gewisseld van rekenmethode. Dit heeft er niet toe geleid dat het gemiddelde rekenniveau van laatstejaars in 2009 hoger is dan in 2007. De maatregelen zijn dus ofwel niet voldoende, ofwel nog niet zichtbaar bij de huidige derdejaars omdat ze pas recent zijn genomen. Gedurende de opleiding OA blijkt het gemiddelde rekenniveau tussen het eerste en het laatste jaar wel degelijk toe te nemen. De mate waarin verschilt per roc. Naast opleidingen waar deelnemers significant vooruitgang boeken, zijn er opleidingen waar door deelnemers nauwelijks vooruitgang is geboekt op rekengebied. Er zijn grote verschillen tussen de opleidingen in het instroomniveau van de eerstejaars. Met name op opleidingen waar veel vmbo-kader-deelnemers instromen en het aandeel thuis niet-Nederlandssprekende deelnemers groot is, is het rekenniveau van de instromers laag. Toch behaalt juist een van deze opleidingen gemiddeld het hoogste rekenniveau onder laatstejaars. Ondanks een laag instroomniveau (samenhangend met een groot aandeel anderstalige deelnemers en/of deelnemers met een vmbo-k achtergrond) kunnen dus toch goede resultaten worden behaald op rekengebied. Het aantal lesuren, in combinatie met het door de opleiding geambieerde eindniveau, lijkt een rol te spelen in de kwaliteit van het rekenonderwijs (afgemeten aan het behaalde rekenniveau onder laatstejaars en de vooruitgang tussen het rekenniveau van eerste- en laatstejaars). Overigens ligt het ambitieniveau op rekengebied van op een na alle opleidingen in het onderzoek nog ver onder het niveau waarop deelnemers op mbo-4-niveau vanaf 2013-2014 centraal zullen worden geëxamineerd. Ook een breed eerste deel van de opleiding, waarin deelnemers gedurende het jaar een definitieve keuze maken voor het al dan niet vervolgen van de opleiding OA, lijkt een rol te spelen. In combinatie met het hanteren van een overgangstoets na het eerste jaar om de opleiding te kunnen

vervolgen, leidt dit ertoe dat zwakkere en minder gemotiveerde deelnemers de opleiding niet vervolgen.

Aanbod

In deze paragraaf beschrijven we de wijze waarop het vak rekenen vorm krijgt in de zeven opleidingen waar een interview is afgenomen. Achtereenvolgens gaan we in op eventuele maatregelen die in de afgelopen jaren zijn genomen om het rekenonderwijs te verbeteren, op het streefniveau, het aantal lessen, op toetsing en gebruikte methoden.

Kwaliteitsverbetering

Bij alle bezochte opleidingen OA maakt rekenen sinds het begin deel uit van het lesprogramma. Bij de wat langer bestaande opleidingen was de aandacht voor rekenen in de beginjaren minder intensief dan nu het geval is. In de afgelopen paar jaar zijn maatregelen genomen om het rekenonderwijs verder te verbeteren (tabel 3.1). Op vier roc's uit zich dit in de uitbreiding van het aantal lessen. Dat leidt er op de meeste instellingen toe dat nu in elk jaar van de opleiding rekenen wordt gegeven. Andere genoemde verbetermaatregelen zijn: de inzet van een betere methode, een bredere inzet van aanvullende leermiddelen, het aanpassen van de wijze van toetsing en het aantrekken van een docent met relevante ervaring in het basisonderwijs. Twee recent gestarte opleidingen (roc 4 en 6) hebben door hun korte bestaan nog geen aanleiding gehad om veranderingen door te voeren, maar houden de vinger wel aan de pols.

Tabel 3.1 Maatregelen voor kwaliteitsverbetering van het rekenonderwijs

Verbetermaatregelen	
Roc 1	Uitbreiding van het aantal lessen zodat er een doorlopende lijn is van eerste tot laatste jaar.
Roc 3	Uitbreiding van het aantal lessen. Betere methode. Deelnemers lopen meer in bovenbouw basisschool stage zodat ze zich bewust worden van eventuele zwakke rekenvaardigheden.
Roc 4	Geen veranderingen, maar houdt het rekenonderwijs en resultaten wel onder de loep.
Roc 6	Geen veranderingen. Wel aan het kijken wat beter zou kunnen.

Roc 9	Uitbreiding aantal lesuren. Aantrekken van een docent met praktijkervaring in het basisonderwijs, die beter kan aansluiten bij deelnemers dan een wiskundedocent. Bezig om te kijken naar grotere inzet van leermiddelen, bijvoorbeeld digitaal oefenmateriaal.
Roc 11	Uitbreiding aantal lesuren, zodat er een doorlopende lijn is van het eerste tot het laatste jaar. Overleg met pabo over welke onderwerpen moeten worden aangeboden. Gebruiken van een passende nieuwe methode.
Roc 12	Aanpassen van de toetsing (zowel formatieve als summatieve toetsen). Verbetering van opdrachten in de beroepspraktijkvorming, deze zijn meer op de praktijk toegesneden. De opleiding is nog zoekende naar een manier om extra begeleiding te geven aan deelnemers die dat nodig hebben.

Op diverse manieren hebben opleidingen dus geprobeerd verbeteringen door te voeren in het rekenonderwijs. Of en in welke mate deze maatregelen hebben geresulteerd in betere rekenprestaties van de deelnemers beschrijven we in paragraaf 3.2.

Ambitieniveau

Alle roc's streven er naar, hun deelnemers op minimaal het niveau van groep 8 van de basisschool te brengen (tabel 3.2). Sommige roc's ambiëren een hoger niveau, dat van de brugklas in het middelbaar onderwijs, maar geven daarbij vaak aan dat dit niet voor alle deelnemers haalbaar is. De ambities van de roc's zijn vergelijkbaar met die van twee jaar geleden. Eén van de twee nieuwe roc's die in het onderzoek zijn betrokken (roc 12), heeft een beduidend hoger ambitieniveau. Zij stelt zich ten doel het rekenniveau van haar deelnemers op het beginniveau van de pabo te brengen. Dit roc heeft daarmee de enige opleiding OA die al voldoet aan de niveaueisen die vanaf het schooljaar 2013-2014 worden ingevoerd in mbo-4-opleidingen. Alle deelnemers op mbo-4-niveau zullen dan een centraal eindexamen rekenen af moeten leggen op een niveau dat vergelijkbaar is met het havo-eindniveau. Dit betekent dat alle opleidingen OA, behalve die van roc 12, hun eisen de komende jaren sterk naar boven zullen moeten bijstellen en een grote stap voorwaarts moeten gaan maken in hun rekenonderwijs.

Tabel 3.2 Rekenen: ambitieniveau, eisen en aantal klokuren

Ambitieniveau		Voldoende vereist	Maximaal aantal klokuren rekenles in hele opleiding	
			2007	2009
Roc 1	Eindniveau groep 8, brugklas	Ja	75	96 ^a
Roc 3	Eindniveau groep 8	Ja	100	120 ^b
Roc 4	80% Cito Eindtoets Bo	Voor 80 %	127 ^c	127 ^c
Roc 6	Eindniveau groep 8	Ja	54	96 ^d
Roc 9	Eindniveau groep 8, brugklas	Nee	108 ^e	108 ^e
Roc 11	Eindniveau groep 8, brugklas	Ja	-	133
Roc 12	Beginniveau pabo	Ja	-	133

a. Dit betreft de nieuwe, competentiegerichte opleiding. In de oude opleiding wordt 80 uur rekenles gegeven.

b. Van deze uren zijn 90 uur verplicht en 30 uur facultatief.

c. Bij deze opleiding is een aantal uren beschikbaar voor Nederlands en rekenen/wiskunde gezamenlijk. Een deelnemer die goed is in Nederlands kan al deze uren aan rekenen/wiskunde besteden. Dit is het totaal aantal uren dat in het eerste en tweede jaar wordt aangeboden. In het derde jaar kunnen, als dat nodig is, extra lessen worden ingelast. In het afgelopen jaar zijn 17 extra uren in het derde jaar gegeven.

d. Na 48 verplichte uren in het eerste jaar volgt een toets. Als deze is behaald, hoeft de deelnemer geen rekenlessen meer te volgen. Als de toets niet is behaald, krijgt de deelnemer in het tweede en derde jaar 45 minuten per week extra begeleiding, tot de toets wel is behaald. In totaal zijn dat maximaal 96 uren.

e. Dit is een vierjarige opleiding.

Eisen

Vrijwel alle roc's eisen op dit moment een voldoende voor rekenen. Bij roc 3 zijn de eisen aangescherpt. Daar was in 2007 een voldoende voor rekenen nog niet noodzakelijk om een diploma te ontvangen, maar dat is nu wel het geval. Bij roc 9 werden en worden geen exameneisen gesteld, omdat dit landelijk niet is vereist.

Op het moment van onderzoek heerste bij de opleidingen nog onduidelijkheid over het eindniveau dat behaald moet (gaan) worden: zij wachten op de definitieve normen voor rekenen in het mbo vanuit de overheid. Sommige roc's geven aan het daarom op dit moment lastig te vinden alvast op deze nieuwe eisen in te spelen.

Aantal lesuren

Er zijn grote verschillen tussen de opleidingen in het aantal lesuren rekenen dat ze aanbieden (omgerekend naar klokuren). Roc 11 en roc 12 bieden de meeste uren aan, in totaal 133 uur over de drie

jaren van de opleiding. Deze uren zijn bovendien verplicht voor alle deelnemers.

Drie instellingen hebben het aantal lesuren uitgebreid ten opzichte van twee jaar geleden. Roc 1 is van 75 uur naar 96 uur rekenles gegaan. Roc 3 heeft het aantal lesuren van 100 naar 120 uur uitgebreid, waarvan 30 uur als extra lessen worden aangeboden aan deelnemers die dat nodig hebben. Op roc 6 worden 48 verplichte klokuren rekenen aangeboden. Deze uren zitten allemaal in het eerste jaar. Op deze school kunnen echter wel, indien nodig, extra lessen worden gevolgd in het tweede en derde jaar. In totaal kan een deelnemer 96 klokuren les krijgen. Dit is een toename ten opzichte van de maximaal 54 uren van twee jaar geleden.

Toetsen

Vijf roc's toetsen de deelnemers aan het begin van de opleiding om hun reken-niveau vast te stellen (aangeduid als entreetoets, instroomtoets of nulmeting, tabel 3.3). Enkele roc's nemen al voor de opleiding begint een intaketoets af onder degenen die zich voor de opleiding OA hebben aangemeld. Op basis van deze toets krijgen sommige belangstellende voor de opleiding OA het advies niet aan de opleiding te beginnen, omdat hun rekenniveau niet voldoende is. Doorgaans kiezen deze belangstellenden dan voor een andere welzijnsopleiding, zoals SPW.

Vervolgens nemen alle roc's regelmatig toetsen af gedurende de opleiding, meestal na afsluiting van een blok of periode. Deze toetsen gaan in op de stof die in de daaraan voorafgaande periode is behandeld. Sommige instellingen (roc 4, roc 9) kennen hier een individuele benadering en maken het moment van toetsing afhankelijk van de voortgang van een individuele leerling. Bijna alle roc's nemen een kwalificerende eindtoets af. Deze zit meestal aan het eind van de opleiding. Bij roc 6 wordt de eindtoets aan het eind van het eerste jaar voor de eerste keer afgenomen, bij roc 1 gedurende het tweede jaar.

Het soort toetsen dat wordt gebruikt, varieert sterk per instelling. Toetsen worden zelf ontwikkeld, ontleend aan de gebruikte methode of zijn ontwikkeld door een pabo. Ook de Cito Eindtoets Basisonderwijs wordt bij enkele roc's gebruikt.

De meeste roc's geven aan dat de resultaten aan het eind van de opleiding bevredigend zijn. Sommige moeten er wel hard aan trekken, omdat het beginniveau van de deelnemers laag is. Dit geldt met name voor instellingen in de grote steden (roc 9, 11 en 12). Bij

roc 11 slaagt vrijwel iedereen voor de eindtoets van de opleiding, bij roc 12 de meeste deelnemers. Roc 9 hanteert geen exameneisen voor rekenen, zodat er van slagen of zakken geen sprake is.

Bij een aantal opleidingen krijgen deelnemers de mogelijkheid om de verplichte entreetoetsen voor taal en rekenen van de pabo alvast te doen in de laatste fase van de opleiding OA. Dit geldt voor roc 1, 3, 6 en 9.

Tabel 3.3 Rekenen: toetsing en resultaten

	Momenten van toetsing	Soort toets	Resultaten
Roc 1	Begin opleiding algemene diagnostische toets. Na ieder blok diagnostische toets over stof uit die periode. In tweede jaar eindtoets.	Zelf ontwikkeld en Cito Eindtoets Bo.	70-80% haalt de toetsen in het eerste jaar. Resultaten van eindtoets in het tweede jaar nog onbekend.
Roc 3	Eind ieder blok. Overgangstoets (o.a. rekenen, taal) einde eerste jaar.	Toetsen uit de methode (zowel diagnostisch als summatief).	Over het algemeen goed, maar ongeveer 10-15% van de deelnemers is zwak in rekenen.
Roc 4	Begin opleiding algemene diagnostische toets. Na elke periode mogelijkheid om te toetsen, afhankelijk van voortgang leerling.	Cito Eindtoets Bo, toetsen behorend bij methode Pabo Basisvaardigheden Rekenen.	Begintoetsen scoren significant lager dan voortgangstoetsen. Eindtoetsen (nog maar bij een paar deelnemers afgenomen): Cito-scores van 75%-85%.
Roc 6	Einde eerste jaar kwalificerende toets (met herkansing in tweede jaar). In het tweede en derde jaar diagnostische toets.	Door pabo ontwikkelde toets.	Minderheid behaalt de eerstejaars toets. Aan het einde van de opleiding halen bijna alle deelnemers deze toets.
Roc 9	Intaketoets, instroomtoets, diagnostische toetsen afhankelijk van vordering leerling, eindtoets.	Intaketoets is DLE-test. Instroomtoets is de rekenniveautoets van Deviant. Einde mbo-hbo-toets.	Aan het begin magere resultaten. Opgaande lijn gedurende de opleiding, die begint in het eerste jaar.
Roc 11	Nulmeting, voortgangstoets na iedere periode, eindtoets.	?	Resultaten van eerstejaars slecht. Opgaande lijn in tweede en derde jaar, iedereen slaagt voor de eindtoets.
Roc 12	Entreetoets, nulmeting, formatieve toets na ieder blok. Summatieve	Entreetoets: Cito-instaptoets groep 7. Nulmeting: Cito	Resultaten van eerstejaars mager. Opgaande lijn in

toets aan het eind.	Eindtoets Bo.	tweede en derde jaar, meesten behalen eindtoets.
---------------------	---------------	--

Onderdelen en methode

De rekenonderdelen die in de opleiding worden gedoceerd, zijn doorgaans ontleend aan de onderdelen die in het basisonderwijs en op de pabo aan bod komen. Daardoor heeft het rekenonderwijs op de bezochte roc's min of meer dezelfde inhoud (tabel 3.4). Meerdere roc's oriënteren zich alvast op of passen zich aan aan de eisen die in de toekomst van toepassing worden in het mbo, zoals geformuleerd door de commissie-Meijerink (zie hoofdstuk 1). De aanbevelingen van de commissie-Meijerink hebben op roc 3 en roc 11 onder meer hun weerslag op de keuze voor de methode. Deze opleidingen kiezen voor een methode die daarop is gebaseerd. Overigens spelen bij deze opleidingen ook andere motieven een rol bij de keuze voor de methode, zoals de aansluiting op de pabo. Deze laatste overweging speelt ook bij andere opleidingen. Veel roc's zijn sinds de vorige meting gewisseld van methode.

Tabel 3.4 Rekenen: onderdelen en methode

	Onderdelen	Methode
Roc 1	Optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen, breuken, procenten, maatrijen. In derde jaar meer complexe basisvaardigheden (op pabo gericht).	Basisvaardigheden Rekenen van Noordhoff. Heeft eenvoudig taalgebruik, behandelt alle relevante onderwerpen op het juiste niveau. Helaas wel te weinig oefenstof.
Roc 3	De onderdelen uit de methode: getallen, hoeveelheden en maten, ruimte en vorm, verbanden en verandering; gegevensverwerking en onzekerheid.	Startrekenen van Deviant. Biedt mogelijkheden voor individuele deelnemers om extra te oefenen of te versnellen.
Roc 4	Aspecten die in methode en Cito-toetsen centraal staan.	Basisvaardigheden Rekenen voor de Pabo van Noordhoff. Sluit aan op de pabo.
Roc 6	Hoofdrekenen, schattend rekenen, breuken, kommagetallen, procenten, verhoudingen, metriek stelsel, meetkunde, redactiesommen, contextopgaven.	Basisvaardigheden Rekenen van Noordhoff. Sluit aan op de pabo.
Roc 9	De rekendomeinen die in het basisonderwijs aan bod komen (breuken, cijferen, meetkunde, verbanden, verhoudingen).	Reken Vaardig van Noordhoff Startrekenen van Deviant.
Roc 11	Optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen, gecijferdheid, verhoudingen, maten, meetkunde, tijdrekenen, redactiesommen.	Eerste jaar: Startrekenen van Deviant. Deze methode biedt veel individueel oefenmateriaal voor ieder niveau en maakt

		zelfstandig werken mogelijk. Tweede en derde jaar: Reken Vaardig van Noordhoff. Sluit als enige methode aan bij opleiding OA.
Roc 12	De onderwerpen die in het basisonderwijs en in de Wiscat-toets aan bod komen.	Basisvaardigheden Rekenen van Noordhoff. Toegesneden op voorbereiding mbo'ers op overgang naar pabo. Opleiding is op zoek naar een andere methode.

Ervaring van deelnemers

Bij alle instellingen komt hetzelfde beeld naar voren over de ervaringen van de deelnemers met het vak rekenen. Er zijn grote verschillen tussen deelnemers: sommigen zijn goed in het vak, anderen zijn zwakke rekenaars. Zeker aan het begin van de opleiding heerst er bij sommige deelnemers veel onzekerheid over hun eigen rekenvaardigheden. Een aantal deelnemers is bang voor het vak. Bij sommigen staat dit de motivatie voor het vak in de weg ('ik kan het toch niet'). Zeker in de latere fasen van de opleiding zien de meeste deelnemers het nut van het vak rekenen in en zijn ze gemotiveerd. De meeste deelnemers zijn aanwezig bij de lessen omdat ze weten dat het vak belangrijk is.

Tekortkomingen

In het algemeen zijn de roc's tevreden over hun rekenonderwijs en zien ze geen tekortkomingen. Bij één van de instellingen (roc 1) vielen de resultaten van de pabo entreetoetsen naar het oordeel van de opleiding zelf wel wat tegen.

Resultaten

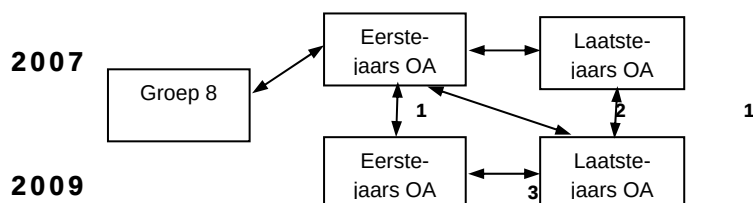
In de vorige paragraaf bleek dat er grote verschillen bestaan tussen opleidingen in onder meer het aantal lesuren, de gebruikte methode en de eisen voor het vak rekenen. Ook hebben diverse opleidingen maatregelen genomen om hun rekenonderwijs te verbeteren. Vertaalt dit zich ook in verschillen tussen de opleidingen in de rekenvaardigheden van uitstromende deelnemers en de mate waarin deelnemers vooruitgang boeken in het vak? Geldt bijvoorbeeld dat deelnemers beter presteren in opleidingen waar meer lesuren aan rekenen worden besteed?

In deze paragraaf presenteren we de resultaten op het onderdeel rekenen van de Cito Eindtoets Basisonderwijs 2007¹⁸ die wij bij twaalf opleidingen afnamen onder eerste- en laatstejaars deelnemers. In deze meting hebben we de eerstejaars uit het onderzoek van 2007 opnieuw, zij het nu als laatstejaars, getoetst. Daarnaast is de toets onder een nieuwe lichte eerstejaars afgenomen.

Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het rekenniveau van deelnemers maken we diverse vergelijkingen tussen eerste- en laatstejaars uit 2007 en 2009. Dat betreft:

- De vergelijking tussen de laatstejaars van 2007 en de laatstejaars van 2009 van tien opleidingen (pijlen 1 in figuur 3.1; paragraaf 3.2.1). Hieruit wordt duidelijk in hoeverre maatregelen, die opleidingen hebben genomen om hun rekenonderwijs te verbeteren, hebben geresulteerd in een hoger rekenniveau van de deelnemers.
- De vergelijking tussen de eerstejaars in 2007 en de laatstejaars in 2009 van negen opleidingen (pijlen 2 in figuur 3.1; paragraaf 3.2.2). Op deze manier stellen we vast in hoeverre de opleidingen OA bijdragen aan de ontwikkeling van het rekenniveau van deelnemers. Ook vergelijken we het niveau van eerstejaars met het niveau van studenten in groep 8.
- De vergelijking tussen eerstejaars- en laatstejaars in 2009 van 12 opleidingen (pijl 3 in figuur 3.1; paragraaf 3.2.3). Doordat in de meting van 2009 twee extra opleidingen OA uit grote steden¹⁹ zijn meegenomen, wordt een representatiever beeld verkregen van het rekenniveau van deelnemers OA. Daarnaast wordt meer duidelijk over de kwaliteit van het rekenonderwijs van opleidingen met veel allochtone deelnemers (zie ook hoofdstuk 1).

Figuur 3.1 Vergelijkingen

¹⁸ Door de deelnemers in 2009 evenals de deelnemers in 2007 te toetsen met de Cito Eindtoets Basisonderwijs van het jaar 2007 is een optimale vergelijking mogelijk.

¹⁹ Deze steden worden gekenmerkt door een groot aandeel van thuis niet-Nederlandssprekende deelnemers en deelnemers met een vmbo-k achtergrond.

Het rekenniveau van laatstejaars deelnemers OA in 2007 en 2009

In paragraaf 3.1 beschreven we dat verschillende opleidingen OA maatregelen hebben genomen om hun rekenonderwijs te verbeteren. Roc 1, roc 3 en roc 6 hebben het aantal lesuren rekenen uitgebreid. Roc 3 heeft bovendien haar eisen aangescherpt: deelnemers van dit roc moeten nu een voldoende voor dat vak halen, willen zij hun diploma voor de opleiding OA halen. Op grond van deze maatregelen mag worden verwacht dat het gemiddelde rekenniveau van de huidige laatstejaars in de opleiding OA hoger is dan het rekenniveau van de laatstejaars in 2007. Dat blijkt echter niet het geval (zie tabel 3.5).

Evenals in 2007 beantwoorden de laatstejaars in 2009 gemiddeld driekwart van de rekenopdrachten van de Citotoets goed.²⁰ Het rekenniveau van laatstejaars in 2009 is dus niet verbeterd ten opzichte van het niveau van de laatstejaars OA in 2007. Ook wanneer we het niveau per opleiding bekijken, blijkt geen van de roc's een gemiddeld hoger rekenniveau te hebben gerealiseerd. De enige opleiding waar de laatstejaars in 2009 statistisch significant, zij het in negatieve zin, verschillen van de laatstejaars in 2007 is roc 2. Omdat geen gegevens zijn verzameld over deze opleiding, hebben we hiervoor geen verklaring. Het is ook onduidelijk of dit met het instroomniveau te maken heeft, omdat het instroomniveau van de laatstejaars van 2007 niet bekend is.

Tabel 3.5 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten door laatstejaars deelnemers (meting 2007 en 2009), uitgesplitst naar roc

	Laatstejaars 2007	Laatstejaars 2009
Alle deelnemers	77%	75%
Roc 10	81%	81%
Roc 4	70%	79%
Roc 5	76%	79%
Roc 1	85%	78%
Roc 8	78%	77%
Roc 6	77%	76%
Roc 3	79%	75%
Roc 7	65%	72%
Roc 2 *	80%	66%
Roc 9	67%	60%

* Significant verschil tussen 2007 en 2009.

Opmerking: voor roc 9 (een vierjarige opleiding) geldt dat de 'laatstejaars 2007'

²⁰ Het verschil tussen 77% en 75% is niet significant.

zowel derde- als vierdejaars betreft. De score voor alleen derdejaars in 2007 ligt op 74 procent. In 2009 geldt dat de 'laatstejaars' nog niet in hun laatste, maar in hun voorlaatste (derde) jaar zitten.

Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een verbetering van het rekenniveau zou het verschil in instroomniveau kunnen zijn. Misschien was het instroomniveau van de huidige laatstejaars lager dan het instroomniveau van de laatstejaars in 2007. Hierover hebben we geen gegevens, maar uit tabel 3.6 wordt duidelijk dat dit onwaarschijnlijk is. In deze tabel wordt het instroomniveau van de eerstejaars OA-deelnemers uit 2007 afgezet tegen het instroomniveau van de eerstejaars in 2009. Hieruit blijkt dat slechts bij één roc het instroomniveau in 2009 lager is dan in 2007. Bij de andere instellingen is dit gelijk gebleven of gestegen. Bezien over alle eerstejaars gezamenlijk is er geen significant verschil tussen het instroomniveau in 2007 en 2009. Dit maakt het onaannemelijk dat er sprake was van een verschil in instroomniveau tussen de huidige laatstejaars en de laatstejaars van 2007.

De enige twee mogelijke verklaringen die daarmee overblijven voor het uitblijven van een verbetering van het rekenniveau van de huidige laatstejaars deelnemers ten opzichte van de laatstejaars van 2007 zijn dat de doorgevoerde maatregelen niet voldoende zijn geweest of dat deze maatregelen nog geen betrekking hadden op het onderwijsprogramma dat de huidige laatstejaars hebben gevolgd. Dat laatste zou betekenen dat verbeteringen in het rekenniveau van laatstejaars pas op een later tijdstip zichtbaar kunnen worden.

Tabel 3.6 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten door eerstejaars deelnemers (meting 2007 en 2009), uitgesplitst naar roc

	Eerstejaars 2007	Eerstejaars 2009
Alle deelnemers	67%	66%
Roc 6	71%	77%
Roc 1	71%	72%
Roc 3 *	60%	70%
Roc 7	64%	70%
Roc 4	66%	68%
Roc 5	66%	68%
Roc 2	73%	68%
Roc 10	70%	61%
Roc 8	70%	60%
Roc 9 *	65%	56%

* Significant verschil tussen 2007 en 2009.

Prestaties en ontwikkeling van het cohort 2007

In deze paragraaf beschrijven we de resultaten van deelnemers die in 2007 als eerstejaars deelnemer de rekentoets hebben gemaakt en deze in 2009 opnieuw maakten. Achtereenvolgens beschrijven we de gemiddelde scores op de verschillende rekenonderdelen. Daarna beschrijven we de ontwikkeling die deze deelnemers in de afgelopen twee jaar op rekengebied hebben doorgemaakt. Deze zaken geven inzicht in de bijdrage die de opleidingen OA leveren aan het rekenniveau van deelnemers.

Rekenonderdelen

Het in 2007 gestarte cohort boekt gedurende de opleiding OA voortgang op alle rekenonderdelen in de Cito Eindtoets Basisonderwijs (tabel 3.7). De opleiding OA voegt dus zeker wat toe aan het rekenniveau van de deelnemers. Toen de deelnemers in 2007 aan hun opleiding OA begonnen, lagen hun rekenvaardigheden ongeveer op het niveau van leerlingen in groep 8 van de basisschool. Dit doet vermoeden dat de eerstejaars tussen basisschool en opleiding OA geen vooruitgang hebben geboekt, maar dat hun rekenvaardigheden wel min of meer zijn onderhouden.

Op alle rekenonderdelen is er gedurende de opleiding groei te zien, hoewel het onderdeel verhoudingen, breuken en procenten wat achterblijft. Dit was eveneens het zwakke punt aan het begin van de opleiding. Bij nadere analyse blijkt dat dertig procent van de deelnemers bij de start van de opleiding een onvoldoende (een 5,5 of lager) scoorde op dit onderdeel. Aan het einde scoort nog tien

procent een onvoldoende. Eerstejaars uit cohort 2007 lijken iets lager te scoren dan basisschoolleerlingen op met name het gebied van verhoudingen, breuken en procenten. Dit verschil is echter niet statistisch significant.

Tabel 3.7 Gemiddelde score op de rekentoets en haar verschillende onderdelen, uitgedrukt in een rapportcijfer

	Eerste jaar cohort '07 (n=93)	Laatste jaar cohort '07 (n=93)	Leerlingen Basisonderwijs in 2007
Getallen en bewerkingen	6,8	7,5	6,9
Verhoudingen, breuken en procenten	6,5	7,3	6,7
Meten, meetkunde, tijd en geld	6,8	7,7	6,8
Totale rekentoets	6,7	7,5	6,8

* Exclusief roc 2 (waarvoor geen eerstejaars uit 2007 meer aanwezig waren) en roc 11 en roc 12 (nieuw in 2009).

Ontwikkeling van cohort 2007

Deelnemers maken in het derde jaar van hun opleiding gemiddeld zeven procentpunt meer rekenopdrachten goed dan aan het begin in 2007 (tabel

3.8). Dit is een vooruitgang van twaalf procent. Aan het eind van de opleiding maken deelnemers 75 procent van de vragen goed.

Bijna vier op de vijf deelnemers boekt vooruitgang gedurende de opleiding. Ruim één op de vijf deelnemers maakt meer dan tien opdrachten (van de zestig) meer goed in het derde jaar dan in het eerste jaar. De beste deelnemer gaat er 22 vragen op vooruit. Niet alle deelnemers scoren aan het eind van hun opleiding hoger dan in het eerste jaar. Vijftien procent behaalt in het derde jaar een lagere score dan in het eerste jaar. Meestal zijn dan enkele vragen minder goed gemaakt dan in het eerste jaar, maar enkele deelnemers maken in het derde jaar ten minste zes vragen minder goed dan in het eerste jaar. Acht procent van de deelnemers boekt geen vooruitgang en beantwoordt in 2009 precies even veel vragen goed als in 2007.

Tabel 3.8 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten, alle deelnemers en uitgesplitst naar geslacht en thuis meest gesproken taal

	Eerste jaar cohort '07 (n=93)	Laatste jaar cohort '07 (n=93)	Vooruitgang eerste en laatste jaar *
Alle deelnemers	67%	75%	12%
Jongens	70%	77%	9%
Meisjes	67%	75%	12%
Taal: Nederlands	68%	77%	12%

Taal: anders	55%	60%	9%
--------------	-----	-----	----

* Dit is de relatieve vooruitgang ten opzichte van het niveau in het eerste jaar. Deze wordt als volgt berekend: (score laatste jaar – score eerste jaar) / score eerste jaar.

Bij de start van de opleiding hebben meisjes op rekengebied een achterstand op jongens. Meisjes boeken gedurende de opleiding wel meer vooruitgang dan jongens, maar maken hun achterstand daarmee echter niet helemaal goed. Aan het eind van de opleiding beantwoorden jongens gemiddeld 77 procent van de vragen goed, terwijl meisjes 75 procent van de vragen goed beantwoorden.

Deelnemers die thuis Nederlands spreken, boeken een grotere vooruitgang op rekengebied dan deelnemers die thuis een andere taal spreken. Nederlandstalige deelnemers maken twaalf procent meer vragen goed aan het eind van hun opleiding dan aan het begin, anderstalige deelnemers negen procent. De anderstalige deelnemers begonnen de opleiding al met een grote achterstand en deze wordt alleen maar groter gedurende de opleiding.

Ontwikkeling cohort 2007 per opleiding

Eerder zagen we dat opleidingen sterk verschillen in het aantal lesuren rekenen, de gebruikte methode en het al dan niet vereisen van een voldoende voor rekenen om af te kunnen studeren. Welke opleidingen dragen het meest bij aan het rekenniveau van hun deelnemers en in welke mate is dit te koppelen aan de opbouw van het onderwijs? Om die vraag te kunnen beantwoorden, bekijken we de ontwikkeling van eerstejaars uit 2007 die opnieuw zijn getoetst in 2009.²¹

In figuur 3.2 zijn per opleiding de toetsresultaten voor het onderdeel rekenen in het eerste en in het laatste jaar afgebeeld. Ook is de gemiddelde percentuele vooruitgang opgenomen. De opleidingen zijn gesorteerd naar de mate waarin ze bijdragen aan het

²¹ We bekeken ook in welke mate er sprake is van een selectie-effect: is het zo dat vooral rekenzwakke deelnemers stoppen met de opleiding? Als dit het geval is, blijven betere eerstejaars deelnemers over, waardoor er waarschijnlijk minder groei bij deze deelnemers is te realiseren gedurende de opleiding. Over het geheel genomen blijkt er geen verschil te zijn tussen deelnemers die in opleiding blijven en afhakers. Dit suggereert dat rekenen geen grote rol speelt bij de beslissing om de opleiding te staken. Dit beeld kwam ook naar voren bij de gesprekken met de zeven opleidingen. Deelnemers stoppen vooral omdat de opleiding niet voldoende aansluit bij hun interesse en niet omdat ze het niveau op het gebied van taal of rekenen niet aankunnen. Alleen bij roc 4 blijken deelnemers die doorstromen gemiddeld meer vragen goed te beantwoorden (45 vragen goed) dan afhakers (34 vragen goed). Bij roc 7 is het omgekeerde aan de hand: daar haken juist deelnemers af die beter zijn in rekenen en gaan zwakkere deelnemers door met de opleiding (42 versus 36 vragen goed).

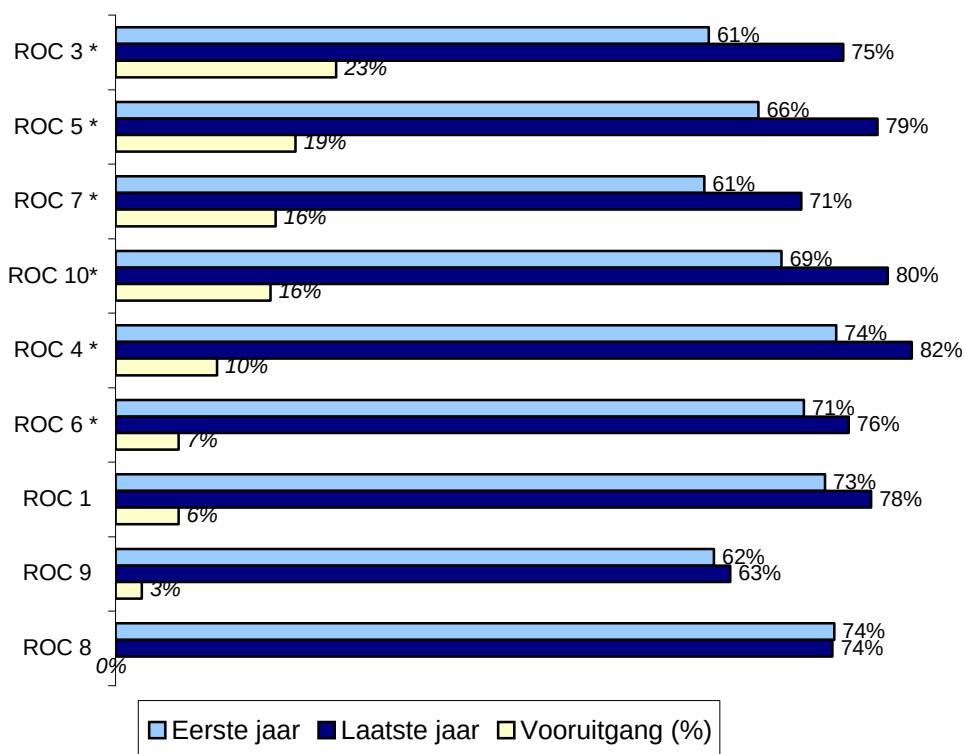
rekenniveau van hun deelnemers.

Roc 3 draagt het meest bij aan de rekenvaardigheden van zijn deelnemers: aan het eind van de opleiding beantwoorden deelnemers 23 procent meer vragen goed dan aan het begin (figuur 3.2). Ook roc 5, roc 7 en roc 10 leveren in vergelijking met andere instellingen een grote bijdrage aan de rekenvaardigheid van hun laatstejaars.

Drie roc's leveren geen statistisch significante bijdrage aan het rekenniveau van hun deelnemers gedurende de opleiding. Bij twee van deze roc's (roc 1 en roc 8) geldt dat de eerstejaars die de opleiding uiteindelijk afmaken al een relatief hoog niveau hebben, zodat het eindniveau niet sterk afwijkt van de andere roc's. Bij roc 9 daarentegen stromen deelnemers met een laag niveau in; hun niveau blijft vervolgens tot aan het derde jaar nagenoeg gelijk.

Figuur 3.2 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten rekenen

(totaal aantal opdrachten = 60) voor het cohort gestart in 2007, uitgesplitst naar meting in 2007 en 2009; percentuele vooruitgang.**

* Statistisch significant verschil tussen 2007 (eerste jaar opleiding) en 2009 (laatste jaar opleiding).

** Dit is de relatieve vooruitgang ten opzichte van het niveau in het eerste jaar. Deze wordt als volgt berekend: $(\text{score laatste jaar} - \text{score eerste jaar}) / \text{score eerste jaar}$.

Opmerking: voor roc 9 (een vierjarige opleiding) geldt dat de 'laatstejaars' nog niet in hun laatste, maar in hun voorlaatste (derde) jaar zitten.

De verschillen tussen roc's in de vooruitgang van hun deelnemers kunnen toe te schrijven zijn aan de kwaliteit van het rekenonderwijs zelf, maar hangen mogelijk ook samen met de samenstelling van de deelnemerspopulatie. Eerder zagen we dat jongens en anderstaligen gedurende de opleiding een kleinere vooruitgang boeken dan meisjes en Nederlandstaligen. Als een opleiding juist relatief veel meisjes of deelnemers met een Nederlandstalige achtergrond heeft, zou dat wellicht deels de gemiddelde vooruitgang van deelnemers kunnen verklaren. Om hierover helderheid te krijgen, voerden we een multiple regressieanalyse uit. Hieruit bleek dat verschillen in de bijdragen van de roc's aan het rekenniveau van hun deelnemers niet worden veroorzaakt door de samenstellingen van hun

deelnemerspopulatie.²² De kwaliteit van het rekenonderwijs is dus doorslaggevend.

Verschillen in het rekenonderwijs blijven dan over als verklaring voor de mate waarin deelnemers vooruitgang boeken in rekenen. Op roc 3 is het aantal lesuren hoog. Dit lijkt bij te dragen aan het succes van deelnemers: bij deze opleiding maakten deelnemers van cohort 2007 de grootste vooruitgang in rekenen gedurende hun opleiding. Aan de andere kant blijken prestaties op de opleiding waar de minste lesuren worden gegeven, achter te blijven. Dit betreft roc 9.²³ Deelnemers in deze opleiding scoren in het begin en het eind van de opleiding het laagst van alle opleidingen. Daarbij is gedurende de opleiding nauwelijks vooruitgang te zien. De andere instellingen (roc 1, roc 4, roc 6) nemen een middenpositie in voor wat betreft het aantal lesuren rekenen.²⁴ Deelnemers van deze opleidingen boeken een lichte vooruitgang.

Ook het al dan niet vereisen van een voldoende voor rekenen speelt een rol. Roc 9, een opleiding waar deelnemers nauwelijks vooruitgang boeken gedurende de opleiding, vereist als enige opleiding geen voldoende voor rekenen. Roc 3 daarentegen heeft de eisen aangescherpt: een voldoende voor rekenen is nu verplicht, waar dat twee jaar geleden nog niet het geval was. Deelnemers die in 2007 begonnen, hebben dus gedurende de opleiding te maken gekregen met hogere eindtermen. Dit is terug te zien in de vooruitgang van deelnemers: bij deze opleiding gaan deelnemers gedurende de opleiding het sterkst vooruit.

Roc 3, de opleiding waar de rekenvaardigheden het sterkst vooruitgaan, onderscheidt zich nog op een andere manier van de andere. De opleiding kent een breed eerste deel van de opleiding (van een halfjaar), waar de deelnemers een gezamenlijk programma met andere welzijnsopleidingen volgen. Dit betekent dat deelnemers een bewustere keuze voor de opleiding OA maken. Bovendien moet een (algemene) overgangstoets na het eerste jaar worden behaald

²² In de regressieanalyse was de verschillscore rekenen tussen het eerste jaar en laatste jaar de afhankelijke variabele. Er zijn vier modellen geschat. In Model 1 zijn dummy's voor acht roc's (de negen roc's minus referentiecategorie roc 3) ingevoegd ($R^2=20\%$). De voortgang van roc 1, 6, 8 en 9 bleek significant af te wijken van roc 3. Vervolgens is in Model 2 de rekenscore van 2007 toegevoegd om rekening te houden met het uitgangsniveau van de deelnemer ($R^2=40\%$). In Model 3 is geslacht ($R^2=41\%$) en in Model 4 ($R^2=42\%$) is thuistaal aan de analyse toegevoegd.

²³ Het aantal uren gezien over drie jaar. Deze opleiding duurt vier jaar, waar de rest van de opleidingen drie jaar duurt.

²⁴ Voor roc 4 is het niet duidelijk hoeveel uur aan rekenen besteed wordt. Deze opleiding kent een aantal beschikbare uren voor zowel Nederlands als rekenen, die naar behoefte aan het ene of het andere vak besteed kunnen worden.

om door te kunnen gaan met de opleiding OA. Zwakkere deelnemers worden dus niet toegelaten tot de opleiding OA.

Op roc 1 is de vooruitgang van deelnemers minimaal. Dit is opvallend, omdat uit de vorige meting bleek dat het verschil tussen eerstejaars en derdejaars juist tamelijk groot was. Voor de eerstejaars die nu als derdejaars opnieuw zijn getoetst, geldt dat het uitgangsniveau al relatief hoog was, waardoor met de toevoeging die de opleiding nog doet, het uitstroomniveau bovengemiddeld is. Het hoge instroomniveau is niet te verklaren uit het aandeel jongens of anderstaligen: alle deelnemers in het cohort zijn meisjes en het aandeel anderstaligen (geen) wijkt niet af van scholen waar deelnemers wel grote vooruitgang hebben geboekt (zoals roc 5 en roc 7). Mogelijk is sprake van een plafondeffect: dit is het hoogst haalbare niveau, gegeven de doelstellingen die de opleiding zichzelf stelt.

De resultaten van eerste- en laatstejaars OA-deelnemers in

2009

In deze paragraaf presenteren we de rekenresultaten van eerste- en laatstejaars in 2009 per roc. In tabel 3.9 staat het gemiddeld aantal goed gemaakte opdrachten uitgesplitst naar eerstejaars- en laatstejaars deelnemers per roc weergegeven. In de laatste twee kolommen van deze tabel staat het percentage anderstalige deelnemers onder eerste- en laatstejaars vermeld.

Tabel 3.9 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten (meting 2009), uitgesplitst naar roc. Percentage anderstalige studenten per opleiding

	Eerstejaars 2009	Laatstejaars 2009	Anderstalig	
			Eerstejaars	Laatstejaars
Alle deelnemers	67%	75%	14%	9%
Roc 12	65%	81%	21%	22%
Roc 10	61%	81%	0%	0%
Roc 4	68%	79%	8%	0%
Roc 5	68%	79%	0%	0%
Roc 1	72%	78%	6%	0%
Roc 8	60%	77%	9%	10%
Roc 6	77%	76%	6%	11%
Roc 3	70%	75%	8%	7%
Roc 11	71%	72%	6%	5%
Roc 7	70%	72%	14%	0%
Roc 2	68%	66%	29%	7%

Roc 9	56%	60%	50%	75%
-------	-----	-----	-----	-----

Opmerking: voor roc 9 (een vierjarige opleiding) geldt dat de 'laatstejaars' nog niet in hun laatste, maar in hun voorlaatste (derde) jaar zitten.

De niveauverschillen in rekenen tussen de roc's zijn zowel onder eerste- als laatstejaars groot. Onder de eerstejaars (de instroom) scoren deelnemers van roc 9 met een gemiddelde van 56 procent goed gemaakte opdrachten het laagst. De eerstejaars van roc 6 hebben gemiddeld de hoogste score behaald: 77 procent. Op twee roc's met relatief veel anderstalige deelnemers (roc 9, roc 12) scoren eerstejaars onder het gemiddelde voor alle eerstejaars OA. Op de twee andere roc's met veel anderstaligen (roc 2, roc 7) presteren eerstejaars daarentegen net boven het gemiddelde.

Ook onder de laatstejaars hebben deelnemers van roc 9 gemiddeld het minste aantal opgaven goed, te weten 60 procent. Het gemiddeld hoogste aantal goede opgaven wordt behaald door laatstejaars van roc 12. Zij hebben 81 procent van de rekenopgaven goed gemaakt. Opvallend is dat zowel roc 9 als roc 12 opleidingen zijn met relatief veel anderstalige deelnemers in zowel het eerste als het laatste jaar. Dit resultaat weerlegt het idee dat een populatie deelnemers met veel thuis niet-Nederlandssprekende deelnemers ertoe leidt dat minder goede rekenprestaties kunnen worden behaald. Eerder zagen we dat anderstalige deelnemers gedurende de opleiding minder sterk vooruit gaan dan Nederlandstalige deelnemers. Dit blijkt bij roc 12 niet het geval te zijn: daar gaan anderstalige deelnemers juist sterker vooruit dan Nederlandstalige deelnemers.

Het verschil in aantal uren rekenen dat deelnemers krijgen aangeboden en het verschil in ambitieniveau tussen roc 12 en roc 9 vormen een verklaring voor de verschillende prestaties van hun deelnemers. Roc 12 biedt deelnemers (evenals roc 11) het meeste aantal uren rekenen aan. Roc 9 hoort bij de roc's die het minste aantal uren rekenen aanbieden. Roc 12 streeft van alle roc's het hoogste rekenniveau na, namelijk beginniveau pabo (zie tabel 3.2). Het geambieerde rekenniveau op roc 9 is evenals dat van vrijwel alle andere roc's gesteld op Eindniveau groep 8, brugklas.

Conclusies

In de afgelopen jaren hebben de meeste roc's het rekenonderwijs proberen te verbeteren door een uitbreiding van het aantal uren en spreiding hiervan over alle jaren van de opleiding. Diverse opleidingen hebben ook de methode en de toetsing onder de loep genomen. Deze maatregelen hebben tot nog toe niet tot een stijging van het gemiddelde rekenniveau van laatstejaars geleid.

Er is veel variatie in de wijze waarop het rekenonderwijs door de roc's is vormgegeven. De diverse instellingen zetten een veelheid aan methodes en leermiddelen in. Het aantal aangeboden lesuren verschilt: de ene instelling geeft tot een derde minder uren les dan de andere.

Tegelijkertijd zijn er grote verschillen tussen de roc's in de vooruitgang die hun deelnemers boeken op het gebied van rekenen. Bij enkele roc's verbeteren de rekenvaardigheden van deelnemers tussen instroom en uitstroom nauwelijks. Bij andere maken deelnemers juist een grote sprong. Deze verschillen zijn niet terug te voeren op kenmerken van de deelnemerspopulatie van de diverse opleidingen. Bij roc's met relatief veel jongens of veel deelnemers met een Nederlandstalige achtergrond is de vooruitgang van deelnemers niet structureel groter of kleiner dan bij andere instellingen.

Dit betekent dat de inrichting en opbouw van het rekenonderwijs een belangrijke factor is voor de ontwikkeling van deelnemers op rekengebied. Welke aspecten maken daarbij het verschil? Het roc waar deelnemers het meest vooruitgaan, kent een (algemene) overgangstoets aan het eind van het eerste, brede, jaar. Deze moet worden behaald om de opleiding OA te kunnen vervolgen. Daarnaast is het aantal lesuren hier relatief hoog. Bij het roc waar deelnemers niet vooruitgaan en waar het niveau ondergemiddeld is, is een voldoende voor rekenen niet verplicht om te kunnen afstuderen. Ook kent deze opleiding een relatief laag aantal lesuren voor rekenen.

Uit het onderzoek van 2007 bleek dat de twee opleidingen in grote steden slechter scoorden op het gebied van rekenen. Nu zijn twee extra grootstedelijke roc's aan het onderzoek toegevoegd. Het blijkt dat grootstedelijke roc's die worden gekenmerkt door een

leerlingpopulatie met een groot aandeel thuis niet-Nederlandssprekende deelnemers en deelnemers met een vmbo-k achtergrond het niet noodzakelijk slechter te doen dan andere roc's met een andere leerlingsamenstelling. Van één roc uit een grote stad (roc 12) hebben de derdejaars het hoogste rekenniveau van alle onderzochte opleidingen. Het rekenprogramma van de betreffende roc wordt gekenmerkt door een hoog ambitieniveau en een groot aantal (verplichte) lessen. Dit zou er op kunnen wijzen dat een uitbreiding van het aantal uren rekenonderwijs alleen resulteert in een hoger rekenniveau van de deelnemers als ook het aantal uren verplicht wordt gesteld en als het ambitieniveau van de opleiding wordt aangepast.

Roc 12 heeft als enige in het onderzoek een opleiding OA die al voldoet aan de niveaueisen die met de invoering van een centraal examen voor mbo-4-opleidingen vanaf het schooljaar 2013-2014 zullen worden ingevoerd.

Roc 12 wordt naast het hoogste gemiddelde rekenniveau van de onderzochte opleidingen OA gekenmerkt door het hoogste uitvalpercentage. Mogelijk zal ook de uitval in andere opleidingen OA stijgen wanneer zij hun ambities naar het in de toekomst vereiste niveau bijstellen.

4 NEDERLANDS: AANBOD EN RESULTATEN

Diverse opleidingen hebben verbeteringen in hun (Nederlandse) taalonderwijs doorgevoerd.²⁵ Een aantal opleidingen vergrootte het aantal lesuren en heeft de eisen voor het eindniveau verhoogd. Ook wordt soms meer aandacht aan taal besteed bij andere vakken dan Nederlands. Deze verbeteringen leiden niet tot een hoger niveau van laatstejaars deelnemers. Mogelijk waren de verbeteringen niet voldoende of zijn ze pas op een later moment zichtbaar, omdat ze nog niet (volledig) voor de huidige laatstejaars zijn ingevoerd.

Tussen het eerste en laatste jaar van de opleiding boeken deelnemers gemiddeld een lichte vooruitgang in hun taalniveau. Opleidingen verschillen van elkaar in de mate waarin ze de taalvaardigheden van hun deelnemers weten te verbeteren. Bij enkele van de onderzochte opleidingen gaat het taalniveau gedurende de opleiding niet vooruit. De verklaring voor de verschillen tussen opleiding vanuit de onderwijsprogramma's voor Nederlands is echter niet eenduidig. Het aantal lesuren lijkt een rol te spelen, maar dit verband is niet sterk. Ook een breed eerste deel van de opleiding, waarna een definitieve keus voor de opleiding OA kan worden gemaakt, lijkt een rol te spelen. Ook het hanteren van een overgangstoets aan het eind van het eerste jaar lijkt van invloed.

De vooruitgang voor Nederlands is over het geheel genomen minder groot dan voor rekenen. Dit komt waarschijnlijk door een plafondeffect: doordat het taalniveau van deelnemers bij de start van de opleiding veel hoger is dan het rekenniveau, is er bij taal minder ruimte voor verbetering dan bij rekenen. Net als bij rekenen blijkt het zo te zijn dat opleidingen met een groot aandeel van huis uit niet-Nederlandssprekende deelnemers of deelnemers met een vmbo-k achtergrond soms goede resultaten laten zien.

Aanbod

In deze paragraaf beschrijven we de wijze waarop het vak Nederlands gestalte krijgt in de opleiding OA bij zeven bezochte

²⁵ Daar waar gesproken wordt over taal wordt steeds de Nederlandse taal bedoeld.
Inspectie van het Onderwijs.
Basisvaardigheden Onderwijsassistent – Meting 2009

roc's. We beschrijven de eventuele maatregelen die in de afgelopen jaren zijn genomen om het taalonderwijs te verbeteren. Daarbij besteden we aandacht aan het eindniveau dat zij nastreven, het aantal uren Nederlands dat zij aanbieden, momenten en wijzen van toetsing en het gebruik van methoden.

Kwaliteitsverbetering

Het vak Nederlands is bij alle roc's van meet af aan onderdeel van de opleiding OA. Vijf van de zeven bezochte instellingen hebben in de afgelopen

jaren verbeteringen doorgevoerd (zie tabel 4.1). Drie roc's hebben door het aantal lesuren uit te breiden een doorlopende leerlijn gecreëerd. Op twee roc's heeft Nederlands een prominenter rol gekregen door in andere vakken meer aandacht aan de taal te geven. Docenten van andere vakken letten op het taalgebruik van deelnemers in bijvoorbeeld verslagen of toetsen en corrigeren daar waar nodig. Andere genoemde maatregelen zijn het aannemen van een extra docent en de inzet van een andere methode en samenwerking met pabo en werkveld. In hoeverre al deze maatregelen zich vertaald hebben in betere prestaties van deelnemers zullen we zien in paragraaf 4.2.

Tabel 4.1 Maatregelen voor kwaliteitsverbetering van het taalonderwijs

Verbetermaatregelen	
Roc 1	Uitbreiding aantal lesuren. Een extra docent, zodat ruimte is voor deskundigheidbevordering. Meer samenwerking met andere docenten Nederlands binnen het roc. Nieuwe methode.
Roc 3	Gebruiken van een betere methode die beter aansluit bij toekomstige eisen aan het vak. Betere afstemming met werkveld en met pabo's.
Roc 4	Uitproberen van nieuwe methoden en methodieken.
Roc 6	Geen, wel bezig om te kijken of er wat kan worden verbeterd.
Roc 9	Uitbreiding aantal lesuren. Meer aandacht voor taal in alle onderdelen van de opleiding (bijv. in verslagen).
Roc 11	Uitbreiding aantal lesuren/ontwikkeling van doorlopende leerlijn. Meer onderlinge afstemming tussen docenten, zodat ook bij andere vakken op taal wordt gelet (bijv. in verslagen).
Roc 12	Nog niet van toepassing.

Ambitieniveau

De meeste roc's ambiëren een eindniveau voor het vak Nederlands dat op het niveau van de brugklas ligt (zie tabel 4.2). Roc 12 legt de

lat hoger en richt zich op het beginniveau van de pabo. Een aantal opleidingen is iets ambitieuzer dan twee jaar geleden. Zij streven nu in plaats van naar het eindniveau van groep 8 naar het niveau van de brugklas. Roc 1 en roc 3 bereiden zich al voor op de nieuwe eisen die samenhangen met de invoering van de referentieniveaus (zie paragraaf 1.1.2). Roc 1 denkt dat dit niveau voor de meeste deelnemers haalbaar is, maar voorziet bij een minderheid van de deelnemers wel problemen.

Tabel 4.2 Nederlands: ambitieniveau, eisen en aantal klokuren

	Ambitieniveau	Voldoende vereist	Maximaal aantal klokuren taalles in hele opleiding	
			2007	2009
Roc 1	Eindniveau groep 8, brugklas	Ja	75	96
Roc 3	Eindniveau groep 8, brugklas	Ja	167	180 ^a
Roc 4	80% Cito Eindtoets BO; C1/B2 ^f	Ja	127 ^b	127 ^b
Roc 6	Eindniveau groep 8	Ja	195 ^e	195 ^c
Roc 9	Eindniveau C1/B2 ^f	Ja	108 ^d	213 ^{d, e}
Roc 11	Eindniveau groep 8, brugklas	Ja	-	150
Roc 12	Beginniveau pabo	Ja	-	160

^a Van deze uren zijn 60 uur facultatief.

^b Bij deze opleiding is een aantal uren beschikbaar voor Nederlands en rekenen/wiskunde gezamenlijk. Een leerling die goed is in Nederlands kan al deze uren aan rekenen/wiskunde besteden. Dit is het totaal aantal uren dat in het eerste en tweede jaar wordt aangeboden. In het derde jaar kunnen naar behoefte extra lessen worden ingelast.

^c Minimaal krijgen deelnemers 150 uur les; dit kan naar behoefte worden uitgebreid tot maximaal 195 uur.

^d Dit is een vierjarige opleiding.

^e Er zijn extra uren (naar behoefte) beschikbaar voor deelnemers die dat nodig hebben.

^f Dit verwijst naar de vastgestelde CEF-niveaus bij de onderdelen uit het Raamwerk Nederlands. Voor lezen en luisteren ligt het niveau op C1, voor de andere onderdelen op B2.

Eisen

Bij alle opleidingen is een voldoende voor Nederlands verplicht om de opleiding te kunnen afronden. Alle mbo-4-opleidingen zijn hiertoe sinds 2009 verplicht. De minimeis is dat deelnemers op minimaal drie van de vijf taalvaardigheden op het gestelde minimumniveau scoren.²⁶ Als gevolg van die eis is nu bij elk van de opleidingen OA te zien dat zij een voldoende voor Nederlands eisen. Twee jaar geleden stelden twee van de vijf opleidingen een voldoende voor Nederlands verplicht (roc 1 en roc 6).

Aantal uren

Het aantal uren Nederlands in de opleiding OA is sinds 2007 over het algemeen toegenomen. Evenals in 2007 is er veel verschil

²⁶ Zie de brief van staatssecretaris Van Bijsterveldt van 22 december 2008 (referentienummer BVE/2008/88699).

tussen het aantal klokuren Nederlands dat de opleidingen OA aanbieden (zie tabel 4.2). De meeste opleidingen bieden tussen 150 en 200 uur Nederlands aan. Roc 1 geeft met 96 uur gedurende de gehele opleiding het minste aantal uren les. Op roc 9 kunnen deelnemers het grootste aantal uren Nederlands volgen, zij het in een vierjarige opleiding. Een aantal opleidingen (roc 3, roc 4, roc 6) gaat flexibel om met de beschikbare tijd voor het vak Nederlands en bieden deelnemers die dat nodig hebben extra uren aan. Overigens krijgt Nederlands soms ook bij andere vakken aandacht. Bij roc 9 en roc 11 wordt ook bij andere vakken op het Nederlands van deelnemers

gelet en wordt bijvoorbeeld het taalniveau meegenomen in de beoordeling van verslagen.

Toetsen

Nederlands wordt bij alle roc's diverse keren gedurende de opleiding getoetst (tabel 4.3). De meeste roc's toetsen de deelnemers bij aanvang van het eerste jaar van de opleiding om het startniveau van deelnemers vast te stellen. Vijf van de zeven roc's nemen een intake-toets af bij inschrijvers (roc 4, 6, 9, 11, 12). Inschrijvers die slecht scoren op de intake-toets krijgen het dringende advies om zich voor een andere opleiding in te schrijven.

Alle roc's nemen diagnostische toetsen af. Roc 4 doet een voortgangstoets op de helft van de opleiding. De andere instellingen nemen een paar keer per lesjaar een diagnostische toets af, vaak na afloop van een lesperiode. In deze toetsen worden de onderwerpen getoetst die in de voorgaande periode zijn behandeld.

In alle opleidingen OA wordt het vak Nederlands afgesloten met een eindtoets. Een aantal roc's neemt deze toets in het laatste jaar af, andere nemen de eindtoets al eerder in de opleiding af. Roc 1 neemt de eindtoets bijvoorbeeld in het begin van het tweede jaar af. Roc 6 heeft een eindtoets aan het eind van het eerste jaar. In de resterende opleidingstijd kunnen deelnemers indien nodig dan herkansen om zo alsnog aan de eisen te voldoen. In de rest van de opleiding wordt met diagnostische toetsen bekeken of het taalniveau van de leerling op peil blijft. Indien nodig kunnen de deelnemers dan extra lessen volgen.

De resultaten van de eindtoets zijn volgens de roc's over het algemeen goed. Vrijwel alle deelnemers voldoen aan de gestelde eisen. Het instroomniveau is soms aan de magere kant naar het oordeel van de opleiding (roc 11 en roc 12). Roc 9 geeft aan dat de algemene exameneisen voor mbo-4 wat de opleiding betreft te laag zijn.

Tabel 4.3 Toetsing Nederlands

	Momenten van toetsing	Resultaten	Andere manieren van volgen ontwikkeling
Roc 1	Bij start opleiding diagnostische toets. Na iedere periode 1 ^e jaar diagnostische toets. Na 1 ^e periode 2 ^e jaar overkoepelende eindtoets.	Vrijwel alle deelnemers slagen voor de eindtoets in begin 2 ^e jaar.	Een leerling formuleert ieder jaar leerdoelen, welke op het gebied van taal kunnen liggen.
Roc 3	3x in het 1 ^e jaar, 2x in het 2 ^e jaar, 2x in het 3 ^e jaar. Overgangstoets (o.a. rekenen, taal) einde 1 ^e jaar.	Nog onduidelijk: sinds kort nieuwe toetsen in gebruik.	Bij sommige andere vakken worden verslagen ook op taal beoordeeld. Hangt van de docent af, is geen beleid.
Roc 4	Intaketoets, voortgangstoets na 1½ jaar, eindtoets.	Intaketoetsen (TOA-toetsen): lezen 77% niv. B2, rest lager; luisteren 50% niv. B2, rest lager. Eindtoets (Cito) 80%, deelnemers scoort >90%, rest >80%. Lezen en luisteren deels op C1, grotendeels B2.	Afspraak is dat Nederlands altijd een onderdeel van de beoordeling van verslagen is.
Roc 6	Intaketoets. Einde 1 ^e jaar kwalificerende toets (met herkansing in 2 ^e jaar). In 2 ^e en 3 ^e jaar ontwikkelingsgerichte toets.	Meeste deelnemers halen kwalificerende toets in het 1 ^e jaar. Ontleden is een lastig onderdeel.	Deelnemers leggen taaldossier aan waarbij minimaal 3 van de 5 competenties moeten worden behaald. Verslagen moeten zonder spelfouten worden opgeleverd.
Roc 9	Nulmeting, regelmatig diagnostische toetsen, examen in het laatste jaar.	Meeste deelnemers halen minimeisen van examen.	Taalportfolio (bundeling van examinerende taken).
Roc 11	Nulmeting, om de 10 weken een voortgangstoets, eindtoets.	Resultaten nulmeting teleurstellend, m.n. spelling, grammatica, spreken en schrijven. Verbetering vanaf	Ook in andere vakken wordt op taalgebruik gelet, o.m. in verslagen. Volgstelsel in digitaal oefenprogramma.

		jaar 2	
Roc 12	Entreetoets, toets na ieder blok, eindtoets in 3 ^e jaar.	Magere resultaten in het begin, niveau stijgt gedurende opleiding. Vrijwel iedereen slaagt voor eindtoets.	Taaldossier met afgeronde opdrachten en vaardigheden.

De taalontwikkeling van de deelnemers OA wordt niet alleen door middel van toetsing gevolgd. Op alle roc's worden daarvoor ook andere manieren gebruikt. Zo houden deelnemers OA van de roc's 9 en 12 een taaldossier bij. Verslagen die worden geschreven voor andere vakken, worden op een aantal roc's ook beoordeeld op Nederlands taalgebruik. Andere manieren waarop roc's de taalontwikkeling van hun deelnemers volgen zijn: het bijhouden van resultaten van oefeningen in een digitaal oefenprogramma en het formuleren van individuele leerdoelen op het gebied van taal.

Onderdelen en methode

Bij de diverse instellingen komen ongeveer dezelfde onderdelen aan bod (tabel 4.4). De verklaring daarvoor is dat alle opleidingen in hun programma rekening houden met doorstroom naar de pabo. Vaak worden de onderdelen ook afgestemd met een plaatselijke pabo. Er zijn ten opzichte van 2007 geen wijzigingen in de onderdelen die de verschillende opleidingen behandelen.

Roc's gebruiken een diversiteit aan methodes. Zij vullen een algemene methode voor het mbo vaak aan met (onderdelen van) een methode die dieper op onderdelen als spelling en grammatica ingaat. Daarnaast gebruiken diverse opleidingen zelf ontwikkeld materiaal en digitaal oefenmateriaal.

Tabel 4.4 Onderdelen en methode Nederlands

	Onderdelen	Methode en leermiddelen
Roc 1	Werkwoorden, spelling en interpunctie, grammatica, formuleren en stijl, taalbegrip (samenvatten en begrijpend/studerend lezen).	'Opmaat Communicatie' van Fer-werda en Silkens; 'Nederlands voor het MBO'. Digitale leermiddelen: Nedercom en diverse websites. Zwakke deelnemers krijgen advies om de cd-rom van 'De Leerlijn - Ontleden' van Sietse Kuipers aan te schaffen.
Roc 3	Onderdelen uit de methode:	'VIA' van Deviant, werkboek

	woordenschat, leesvaardigheid, grammatica, werkwoordspelling, algemene spelling.	specifiek voor opleiding OA, digitaal oefenmateriaal.
Roc 4	Grammatica, spelling, stijl, ontleden.	'VIA' van Deviant, PABO Basisvaardigheden Spelling, PABO Basisvaardigheden Grammatica (beiden Noordhoff), Muiswerk.
Roc 6	Werkwoordspelling, algemene spelling, redekundig en taalkundig ontleden, interpunctie, schrijven en samenvatten.	Veel eigen materiaal en Nedercom. 'Taalblokken' (Malmberg) voor algemeen mbo-deel.
Roc 9	Werkwoordspelling, spelling, taalkundig en redekundig ontleden, stijl.	'Vlekkeloos Nederlands - Taalbeheersing B1' (Pak); 'Productief Nederlands 4 - Taal en schrijfvaardigheden' (Deviant).
Roc 11	Begrijpend lezen, spelling, grammatica, schrijfvaardigheid (stijl).	Eerstejaars 'VIA Handboek' (Deviant); tweede- en derdejaars: 'Vlekkeloos Nederlands voor het mbo' (Pak).
Roc 12	Werkwoordspelling, algemene spelling, ontleden, woordenschat, schrijfvaardigheid.	'OpMaat Taalverzorging', 'OpMaat schrijven' (Noordhoff), 'Praktische Cursus Spelling' (Noordhoff), veel eigen materiaal.

Ervaring deelnemers

We vroegen de roc's ook naar de ervaringen van deelnemers met het vak Nederlands. De ervaring van deelnemers met het vak Nederlands wisselt sterk tussen de roc's. Bij een aantal roc's vinden deelnemers het vak niet leuk. Deelnemers vinden het vak bij de meeste opleidingen wel belangrijk. Ze zien het nut ervan in en zijn daardoor gemotiveerd. Voor een aantal deelnemers geldt wel dat ze erg onzeker zijn over hun eigen kunnen. Dit werkt bij sommige deelnemers demotiverend. Dit betreft vooral, maar niet uitsluitend, deelnemers met allochtone achtergrond.

Een aantal roc's geeft aan dat sommige deelnemers bij een stage in de bovenbouw van de basisschool ontdekken dat hun kennis en vaardigheden tekortschieten. Ook krijgt een aantal roc's van stagebegeleiders terug dat het taalgebruik van deelnemers (in bijvoorbeeld verslagen of tegen de basisschoolleerlingen) niet voldoende is.

Tevredenheid en tekortkomingen

Alle roc's zijn tevreden over de resultaten die worden geboekt in het vak Nederlands (tabel 4.5). Twee roc's zijn tevreden over de resultaten, gegeven het (lage) niveau waarmee deelnemers binnenkomen. Eén van deze opleidingen maakt de aantekening dat de lat voor het eindniveau door de roc-instelling te laag wordt gelegd.

Sommige roc's zien nog tekortkomingen. Bij één roc is het gestelde niveau voor lezen en luisteren nog een punt van zorg: dit wordt nu niet door alle deelnemers behaald. Een andere opleiding wil graag meer aandacht besteden aan deelnemers die Nederlands als tweede taal hebben. Een derde opleiding wil het onderwijs verder flexibiliseren om zwakke en sterke deelnemers ieder de geschikte aandacht te kunnen geven.

Tabel 4.5 Tevredenheid en tekortkomingen die opleidingen in vak Nederlands zien

Tevredenheid, tekortkomingen	
Roc 1	Resultaten zijn verbeterd door stof meer in stapjes aan te bieden. Verwachting is dat landelijke streefniveau op havo-niveau gaat liggen; met de huidige opzet is de verwachting dat dat haalbaar is, maar het is afwachten.
Roc 3	Tevreden, afgestudeerde deelnemers zijn in principe voldoende geschoold om de pabo aan te kunnen.
Roc 4	Tevreden, er zit zeker vooruitgang in niveau deelnemers. Punt van zorg is het C1-niveau voor lezen en luisteren: dat is niet voor alle deelnemers haalbaar.
Roc 6	Tevreden, deelnemers hebben een goed niveau als de eindtoets is behaald.
Roc 9	Tevreden, gegeven het lage startniveau. Er wordt op een steeds hoger niveau afgestudeerd. Vraag is of dit het gewenste niveau is omdat de lat niet erg hoog wordt gelegd.
Roc 11	Tevreden, gegeven het lage niveau waarop deelnemers binnenkomen. Ambitie is om zwaardere ondersteuning voor deelnemers met Nederlands als tweede taal te organiseren binnen de instelling.
Roc 12	Zeker tevreden gezien de resultaten van de eindtoets. Bekeken wordt nog hoe onderwijs verder kan worden geflexibiliseerd voor sterke en zwakke deelnemers.

Resultaten

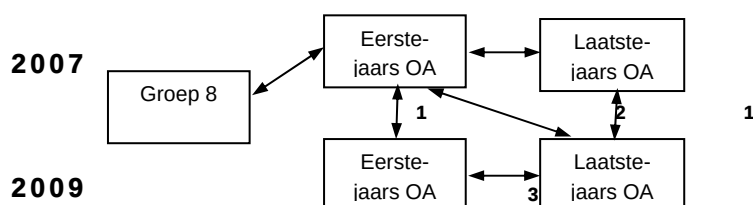
In de vorige paragraaf bleek dat opleidingen sterk verschillen in met name het aantal lesuren dat aan Nederlands wordt besteed. Diverse opleidingen hebben in de afgelopen jaren het aantal lesuren Nederlands uitgebreid. Daarnaast stellen nu alle opleidingen een

voldoende voor Nederlands verplicht om te kunnen afstuderen. Twee jaar geleden deden slechts twee opleidingen dit. In dit hoofdstuk bekijken we in hoeverre veranderingen in en verschillen tussen opleidingen terug te zien is in de taalvaardigheden van uitstromende deelnemers en de mate waarin deelnemers vooruitgang boeken in het vak. De verwachting is bijvoorbeeld dat de prestaties beter zijn naarmate het aantal lessen hoger is. Ook zou het niveau van uitstromende deelnemers de afgelopen jaren moeten zijn toegenomen bij opleidingen die nu (in tegenstelling tot twee jaar geleden) een voldoende verplicht stellen.

In deze paragraaf presenteren we de resultaten op de taalonderdelen van de Cito Eindtoets Basisonderwijs van de getoetste deelnemers van twaalf OA-opleidingen. Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de taalvaardigheden van deelnemers vergelijken we deze op verschillende manieren met de toetsresultaten uit 2007. Het gaat om:

- De vergelijking tussen laatstejaars van 2007 en laatstejaars van 2009 van tien opleidingen (pijlen 1 in figuur 4.1; paragraaf 4.2.1). Hieruit wordt duidelijk in hoeverre maatregelen van opleidingen om hun taalonderwijs te verbeteren terug te zien zijn in betere taalvaardigheden van deelnemers.
- De vergelijking tussen de eerstejaars in 2007 en de laatstejaars in 2009 van negen opleidingen (pijlen 2 in figuur 4.1; paragraaf 4.2.2). Dit zijn deelnemers die in 2007 deelnamen aan het onderzoek en in 2009 opnieuw getoetst zijn. Op deze manier stellen we vast in hoeverre opleidingen bijdragen aan de ontwikkeling van het taalniveau van deelnemers. In deze paragraaf trekken we ook de vergelijking met het gemiddelde niveau van groep 8-leerlingen.
- De vergelijking tussen eerstejaars- en laatstejaars deelnemers in 2009 van twaalf opleidingen (pijl 3 in figuur 4.1; paragraaf 4.2.3). Doordat aan de meting van 2009 twee opleidingen met een groot aandeel thuis niet-Nederlandssprekende deelnemers en een groot aandeel deelnemers met vmbo-kaderachtergrond zijn toegevoegd, wordt een representatiever beeld van het taalniveau van deelnemers OA geschetst. Ook wordt meer duidelijk over de mogelijkheden van dergelijke opleidingen (zie ook hoofdstuk 1).

Figuur 4.1 Vergelijkingen

Het taalniveau van laatstejaarsdeelnemers OA in 2007 en 2009

In paragraaf 4.1 zagen we dat diverse opleidingen verbeteringen in hun taalonderwijs hebben doorgevoerd, onder meer door het aantal lesuren uit te breiden en Nederlands bij meer vakken een rol te laten spelen. Roc 1, roc 3 en roc 9 hebben het aantal uren uitgebreid. Roc 3, roc 4 en roc 9 vereisen nu een voldoende voor Nederlands om af te kunnen studeren, waar dat twee jaar geleden nog niet het geval was. Roc 9 besteedt meer aandacht aan taal bij andere vakken dan Nederlands, bijvoorbeeld in verslagen.

Op basis van deze maatregelen is de verwachting dat het gemiddelde taalniveau van de huidige laatstejaars OA hoger is dan het taalniveau van de laatstejaars van twee jaar geleden. Uit tabel 4.6 blijkt dat dit echter niet het geval is. Ten opzichte van 2007 is het taalniveau van laatstejaars zelfs iets gedaald. In 2007 beantwoordden laatstejaars deelnemers gemiddeld 88 procent van de taalopdrachten goed, in 2009 was dat 85 procent.

Ook voor de afzonderlijke opleidingen geldt dat geen van deze een hoger taalniveau heeft bewerkstelligd. Dit geldt ook voor opleidingen die maatregelen hebben genomen om het taalonderwijs te verbeteren (roc 1, roc 3, roc 4 en roc 9).

Wel zijn er twee opleidingen waar het taalniveau in 2009 significant is gedaald ten opzichte van 2007. Dit betreft roc 2 en roc 9. Het is niet duidelijk of de daling van het taalniveau met een dalend instroomniveau te maken heeft, omdat geen gegevens beschikbaar zijn over het instroomniveau van de laatstejaars van 2007. Voor roc 2 zijn daarnaast geen gegevens verzameld over de opleiding, zodat onbekend is of de niveaudaling met veranderingen in het onderwijsprogramma te maken heeft.

Voor roc 9 zijn de laatstejaars uit 2007 en 2009 niet geheel vergelijkbaar, omdat in 2007 zowel derde- als vierdejaars zijn getoetst en in 2009 alleen derdejaars. Als we de derdejaars van

2007 met die van 2009 vergelijken, zien we echter een ongeveer even groot verschil, zoals blijkt uit tabel 4.6. Voor roc 9 geldt dus dat de genomen maatregelen (uitbreiding van het aantal lessen Nederlands, aanscherping van afstudeereisen en vergroting van de aandacht voor taal bij andere vakken) geen positief effect hebben gehad op het taalniveau van (derdejaars) deelnemers.

Tabel 4.6 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten door laatste-jaars deelnemers (meting 2007 en 2009), uitgesplitst naar roc

	Laatstejaars 2007	Laatstejaars 2009
Alle deelnemers *	88%	85%
Roc 10	90%	90%
Roc 5	86%	89%
Roc 1	90%	88%
Roc 3	91%	88%
Roc 6	88%	88%
Roc 7	82%	88%
Roc 8	89%	87%
Roc 4	87%	84%
Roc 2 *	91%	78%
Roc 9 *	84%	67%

* Significant verschil tussen 2007 en 2009 (95% niveau).

Opmerking: voor roc 9 (een vierjarige opleiding) geldt dat de 'laatstejaars 2007' zowel derde- als vierdejaars betrof. De score voor alleen derdejaars in 2007 ligt op 83%. In 2009 geldt dat de 'laatstejaars' nog niet in hun laatste, maar in hun voorlaatste (derde) jaar zitten.

Een lager instroomniveau van de huidige laatstejaars ten opzichte van het instroomniveau van de laatstejaars van 2007 is een mogelijke verklaring voor het uitblijven van verbeteringen in het taalniveau. Deze gegevens zijn niet beschikbaar. Wel zijn er gegevens over het instroomniveau van eerstejaars deelnemers uit 2007 en eerstejaars deelnemers van 2009 (tabel 4.7). Daaruit blijkt dat er over alle deelnemers bezien geen verschil is tussen deze twee jaren. Bij enkele afzonderlijke opleidingen zijn wel verschillen te zien, maar deze kunnen niet verklaren dat de veranderingen in het taalonderwijs die zijn doorgevoerd bij roc 1, 3, 4 en 9 niet tot hogere niveaus van laatstejaars deelnemers hebben geleid. Bij roc 1, roc 4 en roc 9 is er namelijk geen verandering in het instroomniveau te zien; het instroomniveau van roc 3 is juist gestegen in plaats van gedaald.

Tabel 4.7 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten door eerstejaars deelnemers (meting 2007 en 2009), uitgesplitst naar roc

	Eerstejaars 2007	Eerstejaars 2009
Alle deelnemers	82%	79%
Roc 6	85%	87%
Roc 3 *	80%	86%
Roc 1	83%	84%

Roc 5	86%	84%
Roc 7	79%	82%
Roc 2	83%	81%
Roc 10 *	86%	77%
Roc 4	79%	74%
Roc 8 *	82%	73%
Roc 9	76%	68%

* Significat verschil tussen 2007 en 2009 (95% niveau).

Daarmee blijven twee verklaringen over voor het uitblijven van verbeteringen in het taalniveau van laatstejaars deelnemers. Mogelijk zijn de maatregelen niet voldoende geweest. Een andere mogelijkheid is dat de maatregelen nog niet (volledig) op het onderwijsprogramma van de huidige laatstejaars van toepassing zijn. In dat laatste geval zijn verbeteringen in taalniveau pas op een later moment terug te zien.

Prestaties en ontwikkeling van het cohort 2007

In deze paragraaf beschrijven we de resultaten van deelnemers die in 2007 als eerstejaars de taaltoets hebben gemaakt en deze in 2009 opnieuw maakten. Achtereenvolgens beschrijven we de scores op de verschillende taalonderdelen en de ontwikkeling van deze deelnemers op taalgebied in de afgelopen twee jaar. Door de ontwikkeling van dit cohort te volgen krijgen we inzicht in de bijdrage van de diverse opleidingen aan het taalniveau van hun deelnemers.

Taalonderdelen

Eerstejaars deelnemers OA presteren op alle onderdelen Nederlands uit de Citotoets aanmerkelijk beter dan basisschoolleerlingen. Het verschil is bij de diverse onderdelen ongeveer even groot.²⁷ Op de onderdelen woordenschat en spelling van niet-werkwoorden is de groei sinds de basisschool het grootst. Deelnemers OA hebben in het vak Nederlands tussen de basisschool en het mbo dus zeker wat bijgeleerd. Eerder zagen we dat dit bij rekenen juist niet het geval is.

Vervolgens verbeteren ook tijdens de opleiding OA de taalvaardigheden van deelnemers. Op alle onderdelen van Nederlands is er vooruitgang. Deze vooruitgang is het grootst op het

²⁷ Voor de nieuwe instroom, de eerstejaars van 2009, geldt eveneens dat zij op alle onderdelen hoger presteren dan basisschoolleerlingen. Zij presteren echter op alle onderdelen minder goed dan de eerstejaars uit cohort 2007.

gebied van woordenschat. De minste progressie boeken deelnemers bij het spellen van werkwoorden. Dit is tevens hun zwakke punt: zowel aan het begin als aan het eind van de opleiding scoren deelnemers op dit onderdeel het slechtst.

Tabel 4.8 Gemiddelde score op de rekentoets en haar verschillende onderdelen, uitgedrukt in een rapportcijfer

	Eerste jaar cohort '07 (n=93)	Laatste jaar cohort '07 (n=93)	Leerlingen Basisonderwijs in 2007
Schrijven teksten	8,6	8,9	7,6
Spellen werkwoorden	6,5	6,8	5,6
Spellen niet- werkwoorden	8,9	9,3	7,7
Begrijpend lezen	8,2	8,6	7,4
Woordenschat	8,3	8,8	6,7
Totaal Nederlands	8,3	8,6	7,2

* Inclusief de twee extra roc's 11 en 12. Als deze twee roc's buiten beschouwing worden gelaten, zijn de gemiddelden vrijwel hetzelfde.

* Exclusief roc 2 (waarvoor geen eerstejaars uit 2007 meer aanwezig waren) en roc 11 en roc 12 (nieuw in 2009), zodat dit gegeven vergelijkbaar is met de resultaten voor het cohort 2007.

Ontwikkeling van cohort 2007

De Cito Eindtoets Basisonderwijs omvat honderd opdrachten voor Nederlands. Bij aanvang van de opleiding OA maken deelnemers 82 procent van de opdrachten goed (tabel 4.9). Aan het eind ligt dat aandeel op 86 procent. Dat betekent een vooruitgang van vier procent.

Zeven van de tien deelnemers maken aan het eind van hun opleiding meer vragen goed dan in het begin. De mate van vooruitgang wisselt daarbij sterk. De meeste deelnemers maken een sprong van maximaal vijf vragen. Vijf procent van alle deelnemers gaat gedurende de opleiding vijftien vragen of meer vooruit. Eén op de twaalf deelnemers maakt geen progressie gedurende de opleiding. Ruim één op de vijf gaat erop achteruit. Dit is meestal een beperkte teruggang; vier procent gaat gedurende de opleiding meer dan tien vragen achteruit.

Tabel 4.9 Gemiddeld aantal goed gemaakte antwoorden, alle deelnemers en uitgesplitst naar geslacht en thuis meest gesproken taal

	Eerste jaar cohort '07 (n=93)	Laatste jaar cohort '07 (n=93)	Vooruitgang eerste en laatste jaar *
Alle deelnemers	82%	86%	4%
Jongens	80%	81%	2%
Meisjes	83%	87%	5%

Taal: Nederlands	84%	87%	5%
Taal: anders	72%	74%	3%

* Dit is de relatieve vooruitgang ten opzichte van het niveau in het eerste jaar. Deze wordt als volgt berekend: (score laatste jaar – score eerste jaar) / score eerste jaar.

Meisjes zijn beter in Nederlands dan jongens. Dat is in het begin van de opleiding zo en dat blijft zo tot aan het eind van de opleiding. Het verschil tussen jongens en meisjes wordt gedurende de opleiding steeds groter. Jongens beantwoorden aan het eind van de opleiding twee procent meer vragen goed dan aan het begin, voor meisjes ligt dit op vijf procent.

Anderstalige deelnemers scoren aan het begin van de opleiding beduidend slechter dan deelnemers die thuis Nederlands spreken. Het verschil tussen deze twee groepen bedraagt bijna twaalf vragen. Aan het eind van de opleiding is dit verschil opgelopen tot dertien vragen.

Ontwikkeling cohort 2007 per opleiding

In de vorige paragraaf zagen we dat opleidingen met name verschillen in het aantal lesuren Nederlands dat ze aanbieden. Hieronder bekijken we welke opleidingen het meest bijdragen aan de taalvaardigheden van hun deelnemers en in welke mate deze bijdrage te verklaren is uit de opzet van het taalonderwijs. Door de prestaties van een cohort deelnemers dat in 2007 aan de opleiding begon te volgen, bekijken we wat de bijdrage van een opleiding aan de taalvaardigheden van deelnemers is.²⁸

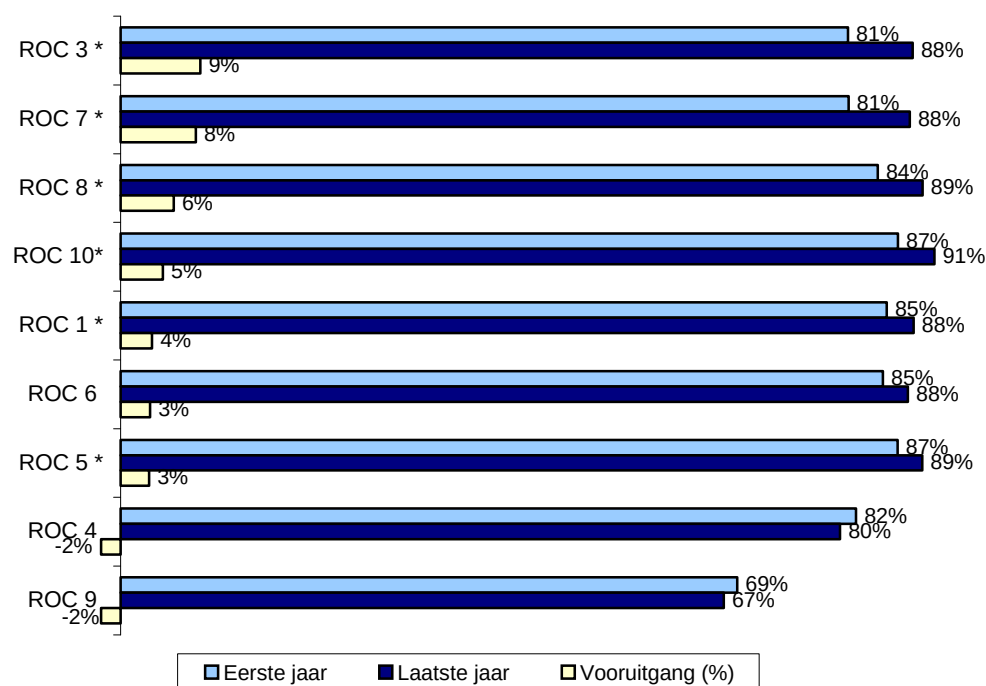
In figuur 4.2 worden per opleiding de taalvaardigheden van deelnemers in het eerste en laatste jaar weergegeven. Ook de gemiddelde percentuele vooruitgang tussen het eerste en laatste jaar is afgebeeld. Het blijkt dat roc 3 en roc 7 het meest bijdragen aan het taalniveau van hun deelnemers. Aan het eind van de opleiding beantwoorden deelnemers van deze opleidingen acht tot negen procent meer vragen goed dan aan het begin. Ook roc 1, roc 5, roc 8 en roc 10 leveren een significante bijdrage aan het taalniveau, zij het wat kleiner. Bij drie roc's is er geen vooruitgang

²⁸ Over het geheel genomen blijkt het niet zo te zijn dat met name deelnemers die slecht zijn in Nederlands stoppen met de opleiding. Er is geen significant verschil tussen eerstejaars uit 2007 die wel en niet opnieuw zijn getoetst in 2009. Net als rekenen lijkt taal dan ook geen grote rol te spelen bij de beslissing met de opleiding te stoppen. Alleen bij roc 1 en roc 8 blijken deelnemers die ook in 2009 zijn getoetst beter in Nederlands te zijn dan deelnemers die alleen in 2007 zijn getoetst. Bij roc 1 is het verschil tussen afhakers en doorstromers vijf goede opgaven.

gedurende de opleiding te zien. Bij roc 4 en roc 9 lijken deelnemers in het (voor)laatste jaar van hun opleiding zelfs iets slechter te presteren dan in het eerste jaar. Deze achteruitgang is echter niet statistisch significant.

Figuur 4.2 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten Nederlands

voor het cohort gestart in 2007, uitgesplitst naar meting in 2007 en 2009; percentuele vooruitgang.* *

* Statistisch significant verschil tussen eerste jaar opleiding en laatste jaar opleiding.

** Dit is de relatieve vooruitgang ten opzichte van het niveau in het eerste jaar. Deze wordt als volgt berekend: (score laatste jaar – score eerste jaar) / score eerste jaar.

Opmerking: voor roc 9 (een vierjarige opleiding) geldt dat de 'laatstejaars' nog niet in hun laatste, maar in hun voorlaatste (derde) jaar zitten.

Opvallend is dat de bijdrage van opleidingen aan het taalniveau van deelnemers kleiner is dan aan het rekenniveau. De verklaring ligt waarschijnlijk in het hogere instroomniveau van Nederlands. Er is bij rekenen daardoor meer te winnen dan bij taal.

In hoeverre zijn de verschillen tussen roc's in de vooruitgang van hun deelnemers toe te schrijven aan het taalonderwijs zelf en in hoeverre aan de samenstelling van de deelnemerspopulatie? Net als bij het onderdeel rekenen voerden we een multiple regressieanalyse uit. Hieruit bleek dat verschillen tussen roc's in de vooruitgang van hun deelnemers toe te schrijven zijn aan het taalonderwijs en niet aan de deelnemerspopulatie.²⁹

²⁹ In de regressieanalyse was de verschillscore Nederlands tussen het eerste jaar en laatste jaar de afhankelijke variabele. Er zijn vier modellen geschat. In Model 1 zijn dummy's voor acht roc's (de negen roc's minus referentiecategorie roc 3) ingevoegd ($R^2=18\%$). De voortgang van roc 4 en 9 bleek significant af te wijken van roc 3. Vervolgens is in Model 2 de taalscore van 2007 toegevoegd om rekening te houden met het instroomniveau van een

Wat maakt dat de opleiding sterker bijdraagt aan de taalprestaties van deelnemers? Eerder zagen we al dat het aantal lesuren Nederlands sterk verschilt tussen opleidingen. Het aantal lesuren is het hoogst bij roc 3 en roc 6. Bij roc 3 maken deelnemers de grootste groei door. Roc 6 bekleedt een middenpositie. Er is wel een kleine toename in de taalvaardigheden te zien, maar deze is niet statistisch significant. Aan de andere kant is het aantal lesuren bij roc 1 en roc 4 relatief laag. Deelnemers van roc 1 boeken een beperkte voortgang gedurende de opleiding. Deelnemers van roc 4 blijven op hetzelfde niveau gedurende de opleiding (de teruggang is niet statistisch significant). Roc 4 kent een aantal lesuren dat zowel voor Nederlands als rekenen beschikbaar is en dat naar behoefte kan worden verdeeld over deze vakken. Mogelijk gaan de uren voornamelijk op aan rekenen, ook bij deelnemers die tevens aandacht aan Nederlands moeten besteden. Voor rekenen presteert roc 4 namelijk juist wel goed.

Het aantal lesuren lijkt dus samen te hangen met de prestaties van de opleiding, maar niet in sterke mate. Het vormt niet de gehele verklaring. Een ander punt waar opleidingen zich op onderscheiden is het moment van de eindtoets voor Nederlands: bij roc 1 en roc 6 is deze aan het begin van de opleiding gesitueerd, bij roc 3, roc 4 en roc 9 aan het eind. Roc 3 kent aan het eind van het eerste jaar wel een overgangstoets, waarin naast Nederlands ook rekenen en andere onderdelen worden getoetst die belangrijk zijn voor de opleiding OA en eventuele doorstroming naar de pabo. Het blijkt dat er geen structureel verschil bestaat tussen opleidingen die aan het begin of aan het eind van de opleiding de eindtoets afnemen. Roc 1 en roc 6, die aan het begin van de opleiding toetsen, nemen een middenpositie in wat betreft de vooruitgang van hun deelnemers. Van de opleidingen die de eindtoets in het laatste jaar afnemen, zijn er twee (roc 4 en roc 9) die geen significante bijdrage aan de taalvaardigheden van deelnemers leveren.

De enige opleiding die een overgangstoets hanteert (roc 3) presteert daarentegen het best. De verklaring hiervoor is dat een overgangstoets ervoor zorgt dat zwakkere en minder gemotiveerde deelnemers de opleiding niet vervolgen. Hierdoor maken de deelnemers die overblijven grotere vooruitgang. Daarnaast onderscheidt roc 3 zich door een breed eerste halfjaar, waardoor deelnemers waarschijnlijk bewuster voor de opleiding OA kiezen dan

leerling ($R^2=47\%$). In Model 3 is geslacht ($R^2=50\%$) en in Model 4 ($R^2=51\%$) is thuistaal aan de analyse toegevoegd.

deelnemers die niet zo'n breed eerste gedeelte hebben gehad. Ook dit brede deel hangt mogelijk samen met de goede prestatie van deze opleiding.

Overigens draagt roc 7 bijna net zoveel aan de taalvaardigheid van deelnemers bij als roc 3. Voor roc 7 is echter geen informatie over de opzet van het taalonderwijs verzameld, zodat de verklaring hiervoor onduidelijk blijft.

De resultaten van eerste- en laatstejaars OA-deelnemers in 2009

Om meer zicht te krijgen op de prestaties van opleidingen OA met een redelijk aandeel anderstalige deelnemers zijn in dit onderzoek twee extra roc's uit de G4 betrokken. In deze paragraaf presenteren we per roc de Citotoetsresultaten voor het onderdeel Nederlands van eerste- en laatstejaars in 2009.

In tabel 4.10 staan per roc de resultaten van de eerstejaars- en laatstejaars deelnemers van 2009 weergegeven. Ook het percentage anderstaligen staat vermeld. De meeste opleidingen leveren deelnemers af die 85 of meer van de 100 opdrachten Nederlands goed beantwoordden. Uitzonderingen hierop zijn roc 2 en roc 9, waar derdejaars respectievelijk 78 en 67 procent van de vragen goed beantwoordden. De verschillen tussen eerstejaars van de verschillende roc's zijn groter dan de verschillen tussen laatstejaars. Dit betekent dat ondanks de verschillende instroomniveaus de opleidingen de deelnemers in het algemeen op een goed taalniveau weten te brengen.

Op roc 9, een opleiding met veel anderstalige deelnemers, hebben eerstejaars en derdejaars relatief lage taalvaardigheden. Dit geldt echter niet voor alle opleidingen met een hoog aandeel anderstalige deelnemers. Opvallend is dat de derdejaars van één van de opleidingen met veel anderstalige deelnemers (roc 12) juist goed presteren. Het niveau van de eerstejaars blijft vergeleken met andere opleidingen weliswaar achter, maar dit wordt gedurende de opleiding ingelopen. Dit weerlegt het idee dat op opleidingen met veel thuis niet-Nederlandssprekende deelnemers minder goede taalprestaties behaald worden.

Het verschil tussen roc 9 en roc 12 kan niet worden verklaard uit een verschil in het aantal lesuren voor het vak Nederlands. Dit ligt ongeveer gelijk.³⁰ Het ambitieniveau van roc 12 ligt echter hoger dan dat van roc 9. Waar roc 9 de mbo-brede eisen voor Nederlands aanhoudt, legt roc 12 de lat hoger en richt zich specifiek op het beginniveau van de pabo.

³⁰ Het aantal uren gezien over drie jaar. De opleiding op roc 9 duurt vier jaar, waar de rest van de opleidingen drie jaar duurt (zie hoofdstuk 2)

Tabel 4.10 Gemiddeld percentage goed gemaakte opdrachten (meting 2009), uitgesplitst naar roc. Percentage anderstalige leerlingen per opleiding

	Eerstejaars 2009	Laatstejaars 2009	Anderstalig Eerstejaar s	Laatstejaars
Alle deelnemers	79%	86%	14%	9%
Roc 10	77%	90%	0%	0%
Roc 5	84%	89%	0%	0%
Roc 12	77%	89%	21%	22%
Roc 1	84%	88%	6%	0%
Roc 11	83%	88%	6%	5%
Roc 3	86%	88%	8%	7%
Roc 6	87%	88%	6%	11%
Roc 7	82%	88%	14%	0%
Roc 8	73%	87%	9%	10%
Roc 4	74%	84%	8%	0%
Roc 2	81%	78%	29%	7%
Roc 9	69%	67%	50%	75%

Opmerking: voor roc 9 (een vierjarige opleiding) geldt dat de 'laatstejaars' nog niet in hun laatste, maar in hun voorlaatste (derde) jaar zitten

Conclusies

De laatste jaren heeft een aantal opleidingen OA het onderwijs in Nederlands proberen te verbeteren door het aantal uren uit te breiden of ook in andere vakken meer aandacht aan taal te schenken. Deze maatregelen zijn echter nog niet terug te zien in een stijgend gemiddeld taalniveau van laatstejaars deelnemers OA.

Net als bij rekenen loopt het onderwijsaanbod voor Nederlands uiteen tussen roc's. Vooral het aantal lesuren is divers. De ene opleiding biedt tot twee keer meer lesuren aan dan de andere. Ook het moment van toetsing, methoden en leermiddelen en streefniveaus verschillen. Deze verschillen vertalen zich niet in de resultaten van deelnemers. De eerstejaars die in 2007 de Cito Eindtoets Basisonderwijs maakten, scoren daarop in 2009 als laatstejaars nauwelijks hoger. Hier is mogelijk sprake van een plafondeffect. Doordat de scores van de eerstejaars al dicht tegen de maximaal te behalen score aan zaten, was de ruimte om die score te verbeteren beperkt. Hierdoor zijn ook de verschillen tussen de mate waarin de deelnemers van de verschillende opleidingen zich hebben ontwikkeld, beperkt.

De verklaring voor verschillen tussen de opleidingen in de mate waarin hun deelnemers zich op het gebied van Nederlands ontwikkelen, is niet eenduidig. Opleidingen verschillen van elkaar in het aantal uren dat ze aan Nederlands besteden. Het aantal lesuren hangt wel samen met de prestaties van de opleiding, maar niet in sterke mate. De opleiding waar taalvaardigheden van deelnemers het sterkst verbeteren, besteedt relatief veel uren aan Nederlands. Bij andere opleidingen blijkt er echter geen één op één verband te zijn tussen het aantal lesuren en de vooruitgang van deelnemers. Het moment in de opleiding waarop de eindtoets voor het vak Nederlands plaatsvindt, is evenmin een verklaring voor de bijdrage van opleidingen aan het taalniveau van deelnemers.

De opleiding waar de taalvaardigheden van deelnemers het sterkst groeien (roc 3) onderscheidt zich door een breed eerste halfjaar. Hierdoor kiezen deelnemers bewuster voor de opleiding OA. Ook is deze opleiding de enige die een overgangstoets hanteert. Mogelijk hangen deze zaken ook samen met de groei van deelnemers op het gebied van taal. Omdat roc 3 deze echter als enige in het onderzoek hanteert, kunnen we er geen harde uitspraken over doen.

Net als bij rekenen valt op dat niet alle opleidingen met een hoog percentage anderstalige deelnemers het slecht doen. Eén van deze opleidingen levert deelnemers af met het derde hoogste taalniveau. Twee andere opleidingen bevinden zich wat dit betreft in de middenmoot. Eén opleiding blijft wel duidelijk achter. Dit lijkt met name in het ambitieniveau te zitten: de opleiding die in dit verband het best presteert richt zich op de pabo, waar andere opleidingen de lat lager leggen. Hoewel het slechts één opleiding betreft die de lat hoog legt, zou dit erop kunnen wijzen dat opleidingen die hun ambitieniveau naar boven bijstellen een hoger taalniveau met hun deelnemers weten te realiseren.

5 DOORSTROOM NAAR DE PABO

Van de onderzochte afgestudeerde OA-deelnemers blijkt 63 procent aan de opleiding voor leraar in het basisonderwijs te starten. Van deze groep slaagt meer dan zeventig procent voor de entreetoetsen. Nadat de entreetoetsen zijn behaald, vallen studenten zelden nog uit. De entreetoetsen vormen op de pabo dus de belangrijkste drempel voor OA-afgestudeerden. De entreetoetsen vormen met name een obstakel voor OA-afgestudeerden die aan het eind van de opleiding OA relatief zwak scoren voor rekenen. Voor taal is dit veel minder het geval.

Doorstroom naar en uitval op de pabo

Bij tien roc's is in 2007 de Cito Eindtoets Basisonderwijs afgenomen onder eerstejaars- en laatstejaars deelnemers. De laatstejaars deelnemers uit dit onderzoek hebben de opleiding OA ondertussen afgerond. De roc's zijn gevraagd om van deze laatstejaars aan te geven of zij naar de pabo zijn doorgestroomd en zo ja, welke pabo. Niet alle roc's beschikten over deze informatie. Drie roc's wisten in het geheel niet waar de derdejaars van 2007 gebleven waren. Enkele andere roc's wisten dit van slechts een deel van de deelnemers. In totaal weten we van 59 deelnemers dat ze volgens het roc naar de pabo zijn doorgestroomd (tabel 5.1). 27 deelnemers zijn gaan werken of een andere studie gaan doen. Van 90 deelnemers was geen informatie bekend bij de instellingen.

Tabel 5.1 Doorstroom laatstejaars deelnemers 2007 volgens Roc's

	Aantal deelnemers
Doorstroom naar pabo volgens roc	59
Doorstroom elders volgens roc	27
Richting uitstroom onbekend bij roc	90*
Totaal	176

* Hieronder bevinden zich 58 deelnemers op drie roc's waarvan het roc helemaal geen inzicht heeft in doorstroom van afgestudeerden.

Vervolgens zijn de pabo's waarnaar deelnemers volgens opgave van

de roc's zijn doorgestroomd, benaderd met een lijst met namen van doorgestroomde deelnemers. We vroegen de pabo's om per leerling aan te geven of:

- De leerling zich heeft aangemeld bij de opleiding;
- De leerling de entreetoetsen (voor zowel rekenen als taal) heeft behaald.

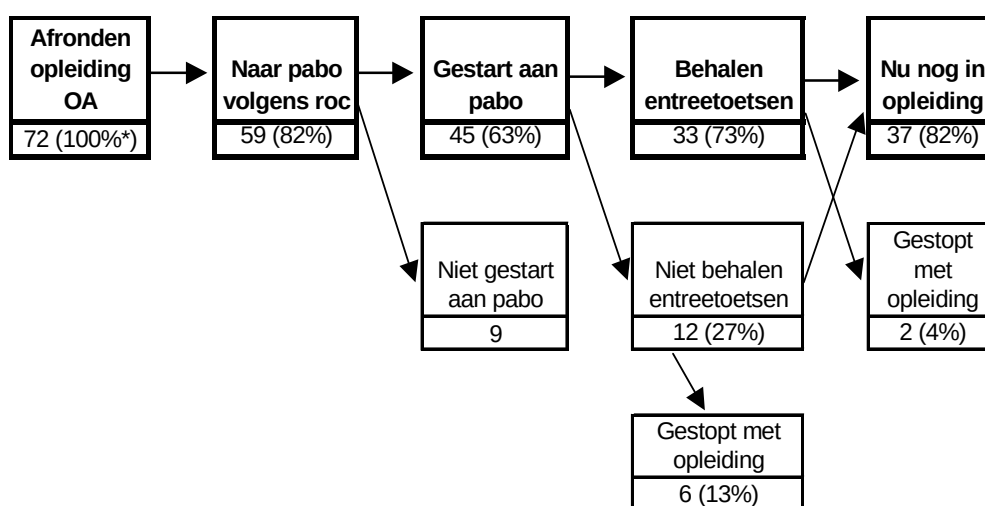
Dit zowel volgens de landelijke norm als de norm die de instelling hanteert.³¹

- De leerling nog altijd is ingeschreven bij de opleiding.

In totaal zijn dertien pabo's benaderd. Van twaalf pabo's hebben we de gevraagde gegevens terug ontvangen. Dit betreft gegevens over 59 deelnemers. Over vijf deelnemers die volgens roc's doorstroomden naar de twaalf pabo's zijn geen gegevens verkregen.

In figuur 5.1 geven we het proces van doorstromen naar de pabo, het al dan niet behalen van de entreetoetsen en het in opleiding blijven ná de entreetoetsen weer. We laten deelnemers behorende bij de drie roc's en de pabo waarover we geen informatie hebben daarbij buiten beschouwing. In iedere stap geven we het aantal deelnemers dat 'doorstroomt' (vet gedrukt) en het aantal dat 'uitvalt' weer. De percentages zijn steeds berekend op basis van het aantal deelnemers dat de opleiding OA afrondt. Hieruit blijkt dat uitval op de pabo van OA-afgestudeerden vooral is toe te schrijven aan de entreetoetsen taal en rekenen.

Figuur 5.1 Doorstroom naar pabo, behalen entreetoets en op dit moment nog in opleiding van de deelnemers met bekende bestemming

* Aantallen gepercenteerd op het totaal aantal deelnemers (n=72) waarover gegevens over doorstroom bekend zijn (zowel van roc als pabo).

³¹ Enkele pabo's bleken strengere normen te hanteren dan de landelijke normen. De landelijke norm voor de rekentoets (Wiscat) is een minimale score van 103; de landelijke norm voor de taaltoets (Nedcat) is een minimale score van 113.

59 deelnemers stromen volgens roc's door naar een pabo. Van de 59 deelnemers die volgens opgave van een roc naar de pabo zijn gegaan, zijn er 45 ook daadwerkelijk gestart met die opleiding. Dat is 63 procent van de 72 deelnemers waarover doorstroomgegevens bekend zijn.

Van degenen die gestart zijn aan de pabo behalen 33 deelnemers de entreetoetsen voor rekenen en taal. Van de 45 OA-afgestudeerden die gestart zijn aan de pabo behaalt dus meer dan zeventig procent de entreetoetsen. Van de deelnemers die de entreetoets niet hebben behaald, stopt de helft vervolgens met de pabo (zes van de twaalf studenten). De andere helft doet nog herkansingen en is dus op het moment van dit onderzoek nog altijd in opleiding.

Het overgrote deel van de deelnemers die de entreetoetsen succesvol heeft afgerond blijft daarna in opleiding. Twee studenten stoppen na het slagen voor de entreetoets met de opleiding, de rest is op het moment van onderzoek nog bezig met de opleiding. Het grootste deel van de uitval in de pabo is daarmee toe te schrijven aan de entreetoetsen taal en rekenen.

Basisvaardigheden als voorspeller van pabosucces

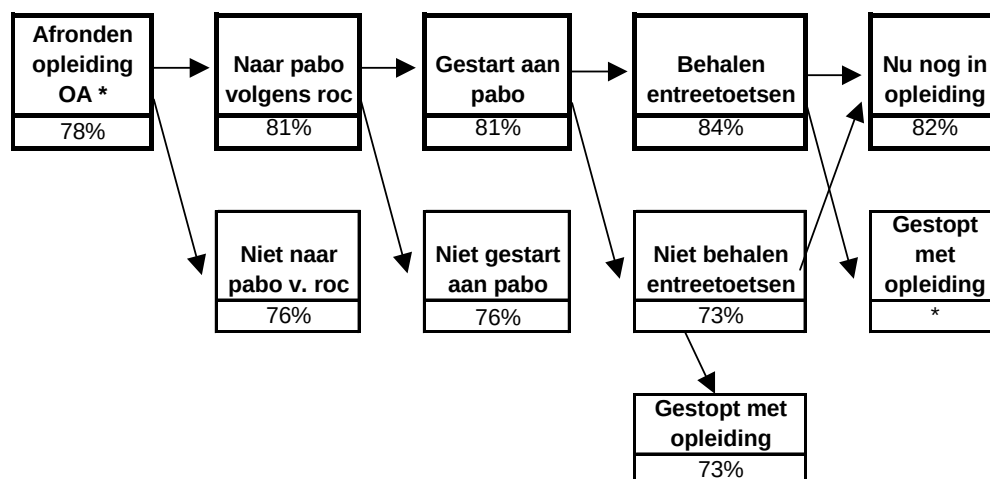
In de vorige paragraaf zagen we dat dertig procent van de OA-afgestudeerden die starten met de pabo de entreetoetsen niet behaalt. We weten echter niet welk onderdeel van de entreetoetsen, rekenen of taal, deze studenten niet behaald hebben. Dit leiden we af met behulp van de resultaten die deze studenten behaalden op de taal- en rekenonderdelen van de Cito Eindtoets Basisonderwijs in het laatste jaar van hun opleiding OA. In deze paragraaf bekijken we in hoeverre resultaten van de Citotoets, die we afnamen in 2007, voorspellend zijn voor doorstroom naar en succes op de pabo. Hieruit blijkt dat met name deelnemers die aan het eind van de opleiding OA zwak waren in rekenen, struikelen over de entreetoetsen.

Rekenen

In figuur 5.2 laten we per stap in de doorstroom naar en binnen de pabo zien, hoe de betreffende studenten tijdens hun opleiding OA scoorden op het gebied van rekenen. OA-deelnemers die zich bij de pabo aanmelden, waren aan het eind van hun opleiding OA beter in rekenen dan de gemiddelde afgestudeerde OA-leerling. Bij de

entreetoetsen vindt nog een verdere schifting plaats: deelnemers die de toetsen halen, hebben een duidelijk hogere score (84 procent) dan deelnemers die hiervoor zakken (73 procent). De entreetoetsen blijken dus een groter struikelblok te vormen naarmate studenten zwakker zijn in rekenen. Waarschijnlijk struikelen ze dus vooral op het rekenonderdeel van de entreetoetsen.

Figuur 5.2 Score op onderdeel rekenen Citotoets (percentage goed gemaakte opdrachten) in derde jaar opleiding OA, naar doorstroom naar en tijdens pabo

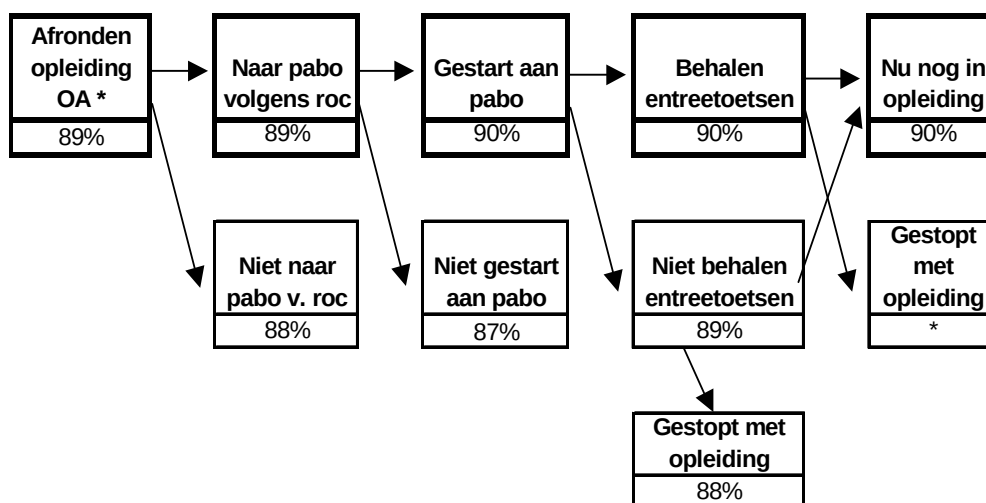

* In deze cel bevinden zich te weinig deelnemers (n=2) om uitspraken over te doen.

Taal

De taalvaardigheden van deelnemers die instromen in de pabo liggen nauwelijks hoger dan het gemiddelde van alle deelnemers die afstuderen in de opleiding OA. Bij de entreetoetsen vindt vervolgens eveneens geen schifting plaats tussen deelnemers die beter en zwakker in taal zijn. Bij rekenen bleek er een veel sterkere schifting plaats te vinden. Voor OA-doorstroomers op de pabo is rekenen dus een groter struikelblok dan taal.

Figuur 5.3 Score op onderdeel Nederlands Citotoets (percentage goed gemaakte opdrachten) in derde jaar opleiding OA, naar doorstroom naar en tijdens pabo

* In deze cel bevinden zich te weinig deelnemers (n=2) om uitspraken over te doen.

Conclusies

Sommige opleidingen OA hebben beperkt zicht op de doorstroom van afgestudeerden naar de pabo. Drie van de tien opleidingen hadden in het geheel geen gegevens beschikbaar over de doorstroom van hun afgestudeerden. Een aantal andere opleidingen konden van slechts een gedeelte van hun afgestudeerden aangeven of zij waren doorgestroomd naar de pabo.

Zeventig procent van de OA-afgestudeerden die zijn doorgestroomd naar de pabo slaagt voor de entreetoetsen rekenen en taal. Met name deelnemers die aan het eind van de opleiding OA zwak waren in rekenen, struikelen over de entreetoetsen. Voor taal is dit nauwelijks het geval. De conclusie is dan ook dat OA-afgestudeerden met name stranden op het rekenonderdeel van de entreetoetsen.

COLOFON

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2010-37 | gratis
ISBN: 978-90-8503-220-5
Postbus 51-nummer: 22PD2010G237

Exemplaren van deze publicatie zijn te bestellen bij Postbus 51: bel 0800-8051 (gratis) of kijk op www.rijksoverheid.nl. De medewerkers zijn op werkdagen telefonisch bereikbaar van 08.00 tot 20.00 uur.

© Inspectie van het Onderwijs | oktober 2010